

ЖОМИЙ ВА НАВОИЙ
ҶОМӢ ВА НАВОӢ
ДЖАМИ И НАВОИ

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти

1989

www.ziyouz.com kutubxonasi

83.3Тож
Ж 76

Тўпловчи
МАҲМУД ҲАСАНИЙ
Жамоатчилик асосида нашрга тайёрловчи
ва муҳаррир
АСҚАРАЛИ ШАРОПОВ

4702620102—170
С _____ Доп.—89
М 352 (04)—89

ISBN 5-635-00759-7

© Гафур Гулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти,
Тошкент. Издательство лите-
ратуры и искусства им. Г. Гу-
ляма, 1989

ИБРАТЛИ ДЎСТЛИК САҲИФАЛАРИДАН

Мирзо Турсунзода айтганидек, бир дуторнинг икки тори бўлган тожик ва ўзбек халқларининг дўстлиги жуда қадимийдир.

Бир сарзаминда эгизакдек ўсиб-униб вояга етган ўзбек ва тожик халқларининг ажойиб дўстлик китобида Алишер Навоий билан Абдурахмон Жомий дўстлиги, айниқса, ёрқин саҳифаларни ташкил қилади.

Жомий билан Навоий дўстлиги асли тупроғи бир жойдан олинган, асрлар бўйи бирга яшаган, ҳаётнинг оғир-енгил, аччиқ-чучугини бирга тотган, чет эл босқинчиларига, ўз эзувчиларига қарши бирга курашган маданият ва санъатларини, хунар ва касбу қорларини асрлаб бирга-бирга тараққий эттирган ўзбек ва тожик халқлари дўстлигининг тимсоли сифатида гавдаланади. Буюк Навоий «Фарход ва Ширин»да Фарход билан Шопур дўстлигини васф этар экан, ўзининг Жомий билан бўлган дўстлиги ҳар бир мисрага нур сочиб тургандай, шу дўстликка ҳайкал қўйгандай бўлади.

Жомий билан Навоий биринчи танишган даврларидан бошлаб то умрларининг охиригача ҳар бир ишда ҳамкор, маслаҳатдош ва маслақдош бўлдилар.

Улар бир мавзуда асарлар ёзишди, бир-бирларига мавзулар беришди, адабиётнинг ўша давр учун зарур умумий масалаларини муҳокама қилишди, уларнинг асосини бирга ишлаб чиқишди, бир-бирларини рағбатлантиришди ва бир-бирларига мадад беришди.

Навоий «Ҳамса» дostonлари муқаддимасида, хотимасида Жомийга аталган алоҳида боблар ажратади, уларда устозининг барча фазлу қамолини таърифлаб, ундан мадад сўрагани, унинг кўрсатган илтифотлари, маслаҳатлари, раҳбарлиги ҳақида илиқ сатрлар ёзади.

Жомий билан Навоийнинг адабиётга қарашлари, бадний дидлари ва тушунчалари бир хил даражада бўлган. Дунёқарашларидаги яқдиллик, адабиётни халққа хизмат қилиш воситаси деб тушуниш, «завқу таъб» бирлиги бу икки даҳо сиймолар дўстлигини яна ҳам мустаҳкамлаган.

Бу дўстлик икки қардош халқ биродарлиги ва яқинлигининг, самимий муносабат ва алоқаларининг ажойиб бир тимсоли бўлиб қолди.

Маълумки, XV аср форс-тожик адабиёти рағнақи учун Алишер Навоийнинг ҳам хизматлари жуда катта бўлди.

У вазир ва йирик давлат арбоби сифатида илм-фан, санъат ва адабиётга ҳомийлик қилди, жуда кўп ёшларга, жумладан, истеъдодли

тожик шоири Ахлий Шерозий, тарихчи Хондамир, наққош Камолиддин Бехзод каби ўнлаб санъат, адабиёт аҳлини ўз қаноти остига олди.

Бундан ташқари, умрининг бир қисмини форс-тожик шеърятига бағишлади. Бу соҳада, айниқса, унинг ўзбек-тожик тилларини қиёсий ўрганиб, ҳар иккала тилнинг ўзига хос бойлиқларини очиб берган «Муҳокаматул-луғатайн», XV аср тожик шоирлари ҳақида бебаҳо маълумотлар берган «Маҷолисун-нафоис» асарлари ва форсий тилда ёзилган газаллар тўплами ҳам катта аҳамиятга эга бўлди.

Фоний — Навоийнинг форсий девони ўша даврлардаги курук шакл-боз шоирларга қарши намуна бўлиб, тожик-форс шеърятни осмонда абадий юлдузлардан бири бўлиб порлаб туради.

Жомийнинг буюқлиги ҳам ўзининг содиқ дўсти Алишер Навоий билан биргалликда форс-тожик адабиётидаги тушқунлик — ўтакетган формализмга қарши курашидадир.

Шунинг учун ҳам бу икки улкан адабиёт арбоблари бадийи суҳан бобидаги ҳамма жанрларда ижод этиб, ўз маҳоратларини намойиш қилишди ва шеърятга нисбатан ўз қарашларини мустақкамлашди. Бу нуқтан назардан Жомийнинг ҳам, Навоийнинг ҳам наср ва назмда қолдирган адабий мерослари жуда бой ва ғоят хилма-хилдир.

Бу дўстлик ҳақида гапирар эканмиз, яна шуни ҳам кўрсатиб ўтиш зарурким, Навоийнинг кўп асарлари Жомий ташаббуси билан ёки маъқуллаши билан ёзилганидек, Жомийнинг бир қанча асарлари Алишернинг илтимосига кўра ёки Навоийга зарурлиги туфайли майдонга қелганлиги маълум.

Бу дўстлик фақат адабий ҳамкорлик соҳасидагина бўлмай, балки Навоийнинг давлат ишларидаги фаолиятида ҳам турли жилвалар кўргазди ва бу муносабат Жомийнинг вафотига қадар давом этди.

Бу улуғ зотнинг ўлими туфайли Алишер Навоий ўз устози, самимий сирдоши ва энг яқин дўстидан ажралди. Бу жудодик ҳаммадан кўра кўпроқ Навоийнинг ҳассос кўнглини тирмалаб кетди. Шунинг учун ҳам у:

Кўкка мотамзадалар навҳаси гар ёвушти,
Мени мотамзадага лек қатиг иш тушти,

деишга тамоман ҳақли эди.

Садриддин Айний таърифича, Навоийнинг Жомийга атаб тожик тилида ёзган марсиyesi энг дилўртар марсиyлардан ҳисобланади, уни Ҳиротнинг машҳур нотиги Ҳусайн вонз, минбардан ўқиб бериб бутун халойиққа етказган эди.

Ана шундай теран асосда ўсиб унган Жомий ва Навоий дўстлиги улардан кейинги ўтган калом аҳлига ибратли намуна бўлди ва адабиётимиз ҳамкорлигига асос солди. XV асрдан кейинги даврларда

яшаган тожик каламкашлари Хожа Ософий, Амир Шайхим Сухайлий, Дарвеш Нозукий, Давлатшоҳ Самаркандий, Камолиддин Биноий ва шунингдек, Асирий, Фахрий Румоний, Зуфархон Жавҳарий, Садриддин Айний ва бошқалар ҳамда ўзбек шоирлари Амирий, Яқиний, Машраб, Нодирабегим, Анбар Отин, Дилшод Барно, Муқимий, Фуркат, Завкий, Ҳамза, Фитрат кабиларнинг зулусонаинлик анъаналари ва ўзаро салимий ҳамкорликлари ҳозирги кунда янада юқорирок пардаларда давом этмокда, камол топмокда, кундалик амалий ишларимизда янги юксакликлар сари интилмокда ва анвойи чечаклар очмокда.

Азиз китобхон, Абдурахмон Жомий таваллудининг 575 йиллиги муносабати билан нашр этилаётган бу китобчада мазкур дўстликка онд хужжатлар билан танишасиз.

АЗ САҲИФАҲОИ ДЎСТИИ ИБРАТБАХШ

Ҳамчуноне, ки Мирзо Турсунзода гуфтааст, халқҳои тоҷик ва ўзбек шабеҳи ду тори як дутор ҳастанд. Дўстии ин ду халқ азалист.

Дўстии Алишер Навоӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ дар китоби дўстии ибратангези халқҳои ўзбек ва тоҷик, ки ҳамчун тавъам дар як сарзамин камол ёфтаанд, саҳифаҳои дурахшоне ба шумур меравад. Дўстии Ҷомӣ ва Навоӣ тимсоли дўстии халқҳои ўзбек ва тоҷик мебошад, ки онҳоро аслан аз як гил сириштаанд, асрҳои аср ҳамнафасона умр ба сар бурдаанд, роҳату машаққат, талхиву ширинии зиндагири қисмат кардаанд, бар алайҳи истилогарон, бар зидди золимони маҳал ҳамдастона ҷиҳод кардаанд, адабиёту санъат, касбу ҳунарро якҷоя рушду камол додаанд. Навоӣ бузург дар достони «Фарҳод ва Ширин» дўстии Фарҳод ва Шопурро ҳамду сано гуфта, гӯё бо ин васила дўстии худро ба Абдурахмони Ҷомӣ дар сари ҳар сатр зикр мекунад, ба ин дўстӣ аз сухан мучассаме месозад.

Ҷомӣ ва Навоӣ аз рӯзҳои нахустини ошноӣ то нафаси воқасин дар ҳама қор ҳамдаст, ҳаммаслак ва ҳаммаслиҳат буданд. Онҳо дар як мавзӯъ асарҳо навиштаанд, ба якдигар мавзӯъҳо пешниҳод карданд, масоили умумии ҳоси адабиёти даври худро муҳокима намуданд, пояи онро якҷоя бардоштаанд, ҳамдигарро шавқманд карданд ва ба ҳамдигар ёри расонданд.

Навоӣ дар муқаддима ва хотимаи достонҳои «Ҳамса» дар васфи Ҷомӣ фаслҳои ҳосе иншо кардааст, тамоми фазлу камоли устоди худро ба қалам овардааст, мадади ўро, илтифот, маслиҳат ва устодии ўро гарму ҷўшон тараннум кардааст.

Нуқтаи назар, дарки нафосат ва идроки адабини Ҷомӣ ва Навоӣ дар як поя қарор ёфта буд. Онҳо адабиётро воситаи пайвандии ҷаҳонбинӣ ва хизмати халқ мешумурданд, завқу таъби якрағ доштанд, ин ҳол дӯстии ин ду симои бузургро боз ҳам амиқтар месохт.

Дӯстии Ҷомӣ ва Навоӣ тимсоли ҷолиби бародарӣ, рафоқат, самимият ва пайвандии ду халқ аст.

Дар рушду камоли адабиёти форсу тоҷики асри XV саҳми Алишер Навоӣ низ кам нест. Вай ҳамчун вазир ва арбоби барҷастаи давлат низ ба илму фан, санъату адабиёт сарпарастӣ кард, ба бисёр ҷавонон, аз ҷумла ба шоири боистеъдоди тоҷик Аҳли Шерозӣ, Хондамири муаррих, Камолиддин Беҳзоди нақшош ҳамият ва ҳимоят зоҳир намуд.

Ғайр аз ин як қисмати фаъолияти илмӣю шеърӣ худро ба назии форсу тоҷик бахшид. Дар ин бобат алалхусус «Муҳокима-тул-луғатайн», ки забонҳои ўзбекию тоҷикиро қиёсан меомӯзад, хазинаи хоси ҳар ду забонро тадқиқ мекунад. «Маҷолисинафоис», ки оид ба шуарои асри XV тоҷик маълумоти бебаҳо медиҳад, мақоми хосе доранд. Навоӣ бо «Девони Фои» низ хизмати хосеро ба ривочи шеърӣ форсу тоҷик адо кард. Ғазалҳои форсию тоҷикии Навоӣ ҳамчун дурдонаҳо дар хазинаи назм ҷой гирифтанд.

Абдурахмони Ҷомӣ ва Алишер Навоӣ дар ҳамдастӣ адабиётӣ адабиёти форсу тоҷикро қадру манзалати тозае бахшиданд. Ҳар ду дар жанрҳои рангоранги адабиёт маҳорати худро зоҳир карданд, мавқеи устувор гирифтанд. Мероси назию насри ҳар ду бисе мустағни ва рангоранг аст.

Чун сухан дар бораи дӯстии Ҷомӣю Навоӣ меравад, боз як ҷиҳати ин дӯстиро қайд кардан мебояд: бисёр асарҳои Навоӣ бо илҳои Ҷомӣ иншо гардидааст. Ҷомӣ ба навиштани онҳо ё дастур додааст, ё фотеҳан хайр. Як қатор асарҳои Абдурахмони Ҷомӣ бошад, бо дархости Навоӣ, ё ба туфайли ниёзи ӯ ба қалам омадаанд.

Дӯстии онҳо фақат дар ҳамдастии адаби зуҳур намеёбад, балки дар кори давлатии Навоӣ низ ҷилоҳои гуногун меод ва ин ҳол то вафоти Ҷомӣ идома дошт.

Алишер Навоӣ баъди фавти ин зоти бузург ҳам аз устод, ҳам аз ҳамрози самимӣ ва дӯсти қаринтарини худ маҳрум шуд. Ин ҷудой дили ҳассоси Навоиро реш-реш кард. Вай барҳақ гуфта буд:

Ғар ба афлок расид навҳан мотамзадагон,
Мани мотамзадаро кор вале сангин аст.

3

Садриддин Айни қайд мекунад, ки марсияи Навоӣ дар фаоти Ҷомӣ аз марсияҳои дилгудозтарин ба шумур меравад, онро наattoқи машҳури Ҳирот Ҳусайн Воиз ба тамоми халoқ аз сари минбар қироат карда буд.

Дӯстие, ки Ҷомӣ ва Навоӣ ана ҳамин гуна пояи мустаҳкам гузошта буданд, ба қаламкашони баъдина намунаи ибрат гардид ва ба ҳамкориҳои адабиётҳои мо хизмат кард. Суханварони баъдинаи тоҷик, аз қабилҳои Хоҷа Осафӣ, Амир Шайх Суҳайлӣ, Дарвеш Нозуӣ, Давлатшоҳи Самарқандӣ, Камолиддин Биноӣ, Асирӣ, Фаҳриӣ Рӯмонӣ, Зуфархон Ҷавҳарӣ, Садриддин Айни ае адибони ўзбек Амирӣ, Яқинӣ, Машраб, Нодирабегим, Анбар Отун, Дилшоди Барно, Муқимӣ, Фурқат, Завқӣ, Ҳамза, Фитрат анъанаҳои зуллисонайнаиро идома доданд, ҳамдастияи ҳамкориҳои ба пардаҳои баланд бардоштан, ҷилои нав бахшиданд. Ин ҳамдастияи ҳамкорӣ алҳол низ чи дар адабиёт ва чи дар дигар ҷодаҳои рӯзгори халқҳои тоҷику ўзбек решаҳои нав ба нав пайдо мекунад.

Дӯстони азиз, шумо бо тавассути ин китоб, ки тўёнаест ба ҷашни 575-солагии зодрузи Абдурахмони Ҷомӣ бо ҳуҷҷатҳои ана ҳамин дӯстӣ шинос мешавед.

Шонслом ШОМУҲАММЕДОВ.

Тарҷумон ҶОНИБЕК ҚУВНОҚ.

СТРАНИЦЫ ВЕЛИКОЙ ДРУЖБЫ

Известный советский поэт Мирзо Турсун Заде назвал узбекский и таджикский народ двумя струнами одного дутара. И действительно, совместная культурная жизнь и дружба этих народов допевавшая друг друга уходит своими корнями в глубокую древность.

В уникальной летописи отношений этих народов-близнецов, возникших и выросших на одной земле, особое место занимает дружба их великих сыновей — Абдурахмана Джами и Алишера Навои. Эта дружба явилась символом дружбы двух народов — узбеков и таджиков, переживших в своей многовековой истории все радости и горести жизни, боровшихся плечом к плечу против иноземного ига и тирании своих феодалов, совместно развивавших культуру, искусство и литературу, ремесла и земледелие.

Когда Навои воспеваешь дружбу Фархада и Шапура, кажется, что

каждая строка, каждый бейт озарен его дружбой с Джами и тем самым он воздвигает памятник этой дружбе.

Джами и Навои с момента знакомства и до конца жизни были во всем едины, как в вопросах литературы, так и в решении других жизненных проблем, были единомышленниками, советчиками и опорой друг другу.

Они писали произведения на один сюжет, предлагая друг другу темы, обсуждали важнейшие для того времени проблемы литературы, разрабатывали основы поэзии, поощряли и вдохновляли друг друга.

Алишер Навои во введениях поэм, которые входят в его «Хамсе» («Пятерницу»), а также в их заключительных частях выделяет отдельные разделы, посвященные своему учителю Абдурахману Джами.

В них он описывает, как он обращался к своему наставнику за помощью, и как Джами милостиво помогал ему советами, одобрениями и вдохновлял его на новые подвиги.

Взгляды Джами и Навои на литературу, их вкусы также совпадали, об этом сохранилось много воспоминаний в рассказах современников и самого Навои.

Они считали, что литература должна быть содержательной и служить людям. Это единство восприятия и единство взглядов все более укрепляло их дружбу.

Известно, что Алишер Навои сделал много для развития таджикской литературы XV века. В качестве крупного государственного чиновника и великого деятеля культуры он был меценатом науки, искусства и литературы. Известно, что Навои покровительствовал многим из творческой молодежи, среди них представители таджикской интеллигенции — поэт Ахли Ширази, историк Хандамир, художник Бехзад и десятки других.

Алишер Навои и сам часть своей научной и литературной деятельности посвятил развитию таджикской литературы. В этой связи следует особо отметить его научный труд «Суждение о двух языках», в котором он исследует возможности как таджикского, так и староузбекского языков, и путем сравнительного изучения показывает их богатство.

В его антологии «Собрание утонченных» мы находим бесценные указания и сведения о жизни и творчестве многих таджикских поэтов.

Особое место занимают его стихи, написанные на таджикском языке или на языке фарси, как он тогда назывался, собранные в один диван «Диване Фани» (Навои подписывал эти стихи псевдонимом «Фани», что означает «бренный, преходящий»).

Эти стихи Навои — Фани были написаны в форме ответа поэтам-фор-

малистам и до сих пор они сияют на небосклоне таджикско-персидской поэзии звездами первой величины.

И величие Джамии в том, что он вместе со своим преданным другом и единомышленником Навоии вел борьбу против упадка поэзии, против формализма поэзии, за ее значимость.

В годы фактического упадка классической литературы, на рубеже XV—XVI вв эти два гения слова создавали произведения на всех жанрах литературы.

В этих произведениях Джамии и Навоии доказали, что если вдохнуть в нее новое содержание, то она еще способна жить, проявляя этим свой высокий талант. Вот почему так разнообразно и разнолико их литературное наследие.

Многие произведения Навоии были написаны по инициативе Джамии или же по его указанию и одобрению. И наоборот — ряд произведений Джамии сочинены в результате просьб и советов Навоии.

Дружба между этими двумя великими людьми была не только в области литературы, она касалась и государственной деятельности Алишера Навоии, и вообще, озаряя собой жизнь двух гениев, и продолжалась до самых последних дней Джамии.

С потерей этого великого человека Алишер Навоии лишился искреннего друга и наставника.

Если стенание оплакивающих дошло до неба,

То самое трудное дело упало на мою горемычную голову,—

пишет Навоии.

Многие поэты того времени оплакивали смерть Джамии стихами — марсия (элегия), исполненными болью невозполнимой утраты.

Как оценил Садриддин Айни, самой волнующей и сострадательной была элегия, написанная Алишером Навоии, оглашенная народу известным декламатором Герата — Хосейном Ваизом.

Дружба Джамии и Навоии, сформированная и достигшая совершенства на здоровой и бескорыстной основе, стала притчей во языцех, великим примером для последующих поколений поэтов и вообще интеллигенции. Она легла в основу дружбы литератур узбекского и таджикского народов.

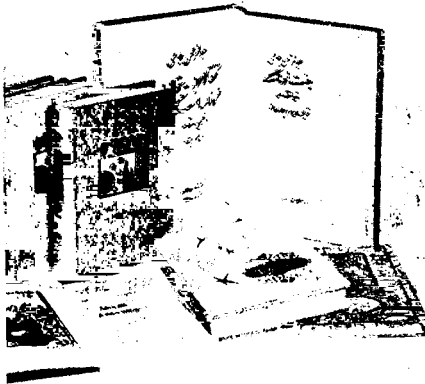
Таджикские писатели и поэты, жившие после XV века, такие как Ходжа Асафи, Амир Шайхим Сухейли, Дарвеш Назуки, Давлатшах Самарканди, Камаледдин Бинаи, а также Асири, Фахри Румани, Зуфархон Джаухари, Садриддин Айни и узбекские поэты Амири, Якини, Машраб, Надирабегим, Анбар Атун, Дилшад, Мукими, Фуркат, Хамза, Фитрат и многие другие продолжили основные линии дружбы Джамии — Навоии.

Их двуязычие и искренние дружеские отношения продолжают и в наши дни на более высокой интернационалистической ноте, стремясь ко все более высоким рубежам и раскрывая все новые грани.

В этой книжке, издаваемой в связи с 575-летием Абдурахмана Джамии, читатель познакомится с подлинными документами, отражающими различные аспекты этой великой дружбы.

Перевод АЛИШЕРА ШАМУХАМЕДОВА

Баъд аз арзи ниёз маъруз он, ки Амир Қосим ахтачи
ба воситан эҳтиёҷ ва аёлманди майли
деҳканат ва зироат шудааст. Илтмоси он
медорад, ки иноят намуда, вачҳе созанд,
ки ўро аҳ мулозамати лашкар ва сонри
тақлифотеки мебошад, муоф ва
маъзур доранд то ба фароғи
хотир ба кори худ ва
дуогўйие давлат мошғул
вонад бувад. Тавфиқ
рафиқ бод!

ал-факир Абдурахмон ал-Чомий

Хожатмандлик изхоридан сўнг, арзиниз шулки, Амир
Қосим ахтачи мухтожлиги ва аёлмандлиги туфайли
деҳкончилик ва зироат билан шуғулланишга
мойилдир. Шуни илтмос қиладики, шафқат
кўрсатиб, бир йўл билан
уни лашкар хизмати ва бошқа
ишлардан озод ва маъзур
тутсалар, токи хотиржам
ўз иши ва дуойи давлат
билан машғул бўла
олса. Сизга
Оллонинг
кўмағи ёр
бўлсин!

Факир Абдурахмон Жомий

После выражения мольбы докладывается, что у Амира
Қасима ахтаджи, вследствие нужды и обременности
семей, появилось желание заняться сельским
хозяйством и земледелием. Он просит, чтобы
Вы сказав милость, сделали бы что-нибудь,
дабы его уважали и освободили от службы
(у его величества султана) и от (сборов)
для войска и от других возможных
повинностей, чтобы он мог
спокойно заняться молитвами
о процветании государства.
Помощь (Аллаха) та
сопутствует Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

ЧОМӢ ДАР ВАСФИ НАВОӢ

АЗ ДАФТАРИ МУКОТИБОТ

Баъд аз арзи ниёз маъруз он, ки Амир Қосим ахта-чи ба воситаи эҳтиёҷ ва аёлмандӣ майли деҳқанат ва зироят шудааст. Илтимоси он медорад, ки иноят наму-да, ваҷҳе созанд, ки ўро аз мулозамати лашқар ва сои-ри таклифотеки мебошад, муоф ва маъзур доранд то ба фароғи хотир ба кори худ ва дуоғӯни давлат маш-ғул тавонад бувад.

Тавфиқ рафиқ бод!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

Баъд аз арзи ниёз маъруз он, ки хидмати мавлоно Алоуддин Алиро илтимос он аст, ки нишоне муштамил бар он, ки ҳар чо бирасанд таъзим ва эҳтироми эшон-ро воҷиб донанд ва мутаалиқони эшонро ба ҳеч ваҷҳ таарруз нарасонанд ва улоғони эшонро нагиранд, ҳо-сил шавад. Таваққуъ он ки, иноят намуда, дар он боб эҳтимом фармоянд. Вассалом!

Тавфиқ рафиқ бод!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

Баъд аз арзи ниёз маъруз он, ки хидмати мавлоно Мир Али фақир ва иёлманданд ва ба таҳсили илм маш-ғул. Агар чунончи иноят намуда ваҷҳе шавад, ки ба фа-роғбол ва чамъияти хотир ба таҳсил машғул тавонанд буд, умед аст ки мувчиби издиёди давлат ва саодати ду-чаҳонӣ гардад.

Тавфиқ рафиқ бод!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

Баъд аз арзи ниёз маъруз он, ки заифаи чанд дарди дил ва тазаллум мекунад, ки хотуни Амир Халили-чорчиро навкарони хидмати Амир Музаффар гирифтаанд. Илтимос он ки, чун Амир Халил ба даст аст, иноят намуда, ваҷҳе созанд, ки заифа халос шавад, ки гирифтаи ва нигоҳ доштани ӯ муносиб наменаояд.

Тавфиқ рафиқ бод!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

Баъд аз арзи ниёз маъруз он ки чун хидмати мавлоно Шамсуддин ташриф меоварданд, аз китоби «Нафаҳот-ул-унс» чузве чанд навишта шуда буд, аммо ҳанӯз муқобала наёфта, аз ин ҷиҳат дар ирсоли он таваққуф афтод. Дар хотир чунон аст, ки ба зудӣ муқобала карда, ба он ҷониб бирасад.

Тавфиқ рафиқ бод!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

Баъд аз арзи ниёз маъруз он ки, мавлоно Шайх Абу Саъид мучаллид ҷилде «Зафарнома» сохта будаанд ва аз он ҷан муқаррар шуда буд, чизе боқӣ мондааст. Илтимоси он медоранд, ки иноят намуда илтифот фармоянд, ки он бақийа восил шавад, ки эҳтиёҷи тамомдоранд. Вассалом!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

Баъд аз арзи ниёз маъруз он, ки доранда мавлоно Лутфуллоҳ марди толиби илми солиҳ ва фақир аст. Агар чунончи ваҷҳе шавад, ки аз авқоф ба қадрӣ ҳоҷат маҳдуд гардад аз тарифаи шафқат ва марҳамат дур наменаояд.

Тавфиқ рафиқ бод! Вассалом!

ал-фақир Абдурахмон ал-Чомӣ.

در وصف کمالی

از غنچه امید بکشی
 بندگان از لب آن غنچه با نسیم
 درین محبت سرا می بی هوا
 ضمیمه است پاس از کبریا
 ز تویم خرم بهر روزیم بخش
 نوبی دادی ز کوه کعبه کعبه
 کشای زانده طبع بر این
 ز شرم خایه را بشکست
 سخن زانو در سر ایامی

کلی از روضه جاوید سما
 و زبان کل عطسه در و کزین غم
 بهتسای نویشم کن شناسا
 ز به نام راستای شکر دروا
 به اقلیم سخن غیر و زیم بخش
 ز کج دل ز با بزرگان کعبه
 معطر کن ز مشک قاف تا
 ز عطر م نند راغب نشان کن
 و ز این نامه بحسب زامی

Мурғи чон кардӣ ҳавои донаҳои холи ў,
Гар набастӣ риштаи лоғар тани ман боли ў.

Гар ба қасди чон фириштад қосид он мақсуди дил,
Дил кунад фарсангҳо чон бар каф истиқболи ў.

Баски бар дил хома бори ғам ниҳод аз шарҳи ҳаҷр,
Ҳамчу «нун» дар нома ҳам шуд пушти «лом» у
«дол»и ў.

Хун кунам дилрову молам дар рикоби ў ду чашм,
То чу пой андар рикоб орад шавад помоли ў.

Рӯяш ар бинад фаришта гар кушад сад бегуноҳ,
Як гунаҳ нанвисад андар номаи аъмоли ў.

Сӯфил дил ҳолҳо кардаст дӯш аз зикри дӯст,
Синаам чун ҳирқа чок, инак гувоҳи ҳоли ў.

Ёрҷӯён Чомию таъни рақибон аз қафо,
Дарбадар дарвешу ғавғои сагон дунболи ў.

(Жомий дастнависи)

Ҳумоюн номае чун ёри дилбар,
Ба рӯй аз анбари тар баста зевар.
Хати мушкину назми ҷонфизояш,
Чу гесӯи мурассаъ дар қафояш,

дар авкот ва ашрафи соот аниси хилвати дурон ва чалиси сӯхбати мухчурон гашт.

Гаҳе парда зи рӯи ў кушоданд,
Зи шавқаш бўсаҳо бар рӯй доданд.

Гаҳе сӯи қафояш даст бурданд,
Зи иқди гесӯяш гавҳар шумурданд.

Дар муқобили ҳар карашма аз он шоҳиди ғайое, ки
бар манассаи покӣ ва беайбӣ чилвае зуҳур намуд анвое
тааллуқ ва дилбастагӣ ва ниёзмандӣ ва шикастагӣ ба
мавфиқи арз расонида мешавад ва таҳошиян анил-ито-
лат ал-муфзӣл илал малолат бар ин ду байт иқтисор
карда меояд:

Бувад восиқ ричой ман, ки вохид,
Зи маҳзи ваҳб дар боғи мақосид,
Чунонаш дар барорад шоҳи уммед,
Ки бошад мевааш иқболи човид.

Вассалом вал-икром. ал-фақир Абдураҳмон ал-Ҷомӣ.
Бисмиҳи субҳонаҳу

Ҳаббат рийҳун ва ҳаййачат ашвоқӣ,
Аҷрат даму муқлатай мин омоқӣ,
Аз ранчи фироқат меҳнати муштоқӣ,
Ҳарфе гуфтам фа-қис алайҳ ал-соқӣ!

Ҳар гоҳ қадаме битарошам то дар ҷавоби руқъаи
шариф варақе бихарошам ҳеҷ наёбам, ки борҳо онро
нагуфта ва нанавишта бошам, аз малолати такрор ан-
деша кунам ва иқтисор ба риюяти ихтисор пеша созам:

Ҳар гоҳ ба ман зи ҳаҷрат ояд дарде,
Таҳрири рубоие кунам, ё фарде.
З-он метарсам к-аз дами чун ман сарде,
Бар хотири отират нишинад гарде!

Навишта шуда буд, ки дар қибла рӯяи Ҳирот таад-
диҳо воқеъ аст, тахсисро чиҳате нест, ки воқеа дар
ҷамъи чиҳот шоеъ аст.

Дар навбати ҳусни он маҳи авҷи камол,
Аз ласти рақибони некӯҳидахисол,
Чи Шарқу чи Ғарбу чи Ҷанубу чи Шимол,
Аз ҷабр пур асту аз ҷафо молмомол!

Ва, аммо, хазинаи дуо ва истидъо, ки ишорате ба он рафта буд, дуоро Нуҳе мебояд, ки «Рабби, ло тазар ала ал-арз» гӯён дар ҳеч диёр аз ин тоифаи дайёр нагузорад ва истидъоро соҳиби футуҳа, ки ҳуқуқи мустадъиёро гузорад, аз муддаиён дамор барорад ва дар ин рӯзгор ин ҳар ду мафқуд аст аз ҷумлаи ҷаҳолат маъдуд. Зилли отифат мабсут бод ва сояи шафқат ва марҳамат мавҷуд! Вассалом!

ал-фақир Абдурахмон ал-Ҷомӣ.

Эй мусаллам туро мусулмонӣ,
Коми исломиён саломати туст.
Сўят аркони Ҳамсан ислом,
Мефиристам ба ғайри нахуст.
Қ-он на ҷонам ончунон омехт,
Ки ҷудой аз он тавонам ҷуст.

Баъдаҳу маъруз он, ки ҷумлаи китоби «Нафаҳот ал-унс мин ҳазарот ал-қудс» ҷузве чанд, ки навишта шуда буд ва муқобала ёфта, суҷрати ирсол ёфт. Ва тамоини ҳиммат масруф ба он аст, ки он чи боқӣ монда анқариб ба он самти инзимом ва иттисол ёбад. Лоязол машоми завқи эшон аз равоеҳи «Нафаҳот ал-унс» мутанассим бод ва лаби инбисот аз бавориқи «Ҳазароти қудс» мутабассим! Вассалом валикром!

برآمد پس جهان از روز نما

بشارت که چنین تار یک جا

بشارت که زمان چشمه ایش

برآمد آبی از شهر اسب کوه

ولی از دیگران منفعت او را

بیار آن خودش پوشید بر پرد

در آن صحنه را کی گفت او را

سنائی جانب مگرش بر

ЧОМӢ ДАР «ЮСУФ ВА ЗУЛАЙҲО» ДАР
БОРАӢ НАВОӢ:

Муборак бар шаҳу аркони давлат,
Ғазанфарҳайбатони шерсавлат.
Ба тахсис он чавонмарди к-аш аз дер,
Насаб чун ном бошад шер бар шер.
Зи бас дар бешаи мардӣ далер аст,
Зи мардони ҷаҳон номаш ду шер аст.
Яке дар аз дизи даврон кананда,
Яке сарпанча бо ғӯрон зананда.
Ба басми таъмия з-он бурдамаш ном,
Ки монда дур аз он андешаи ом.
Ва гар на кай тавон з-он фаҳму идрок,
Бе сад ҳуққа нуҳуфт ин гавҳари пок.
Кунад дар шеър табъаш мӯшикофӣ,
К-аз он мӯ нӯги килкаш шеърбофӣ.
Ниҳад з-ин шаъри мушкин доми дилҳо,
Диҳад аз шеъри ширин коми дилҳо.
Дили ушшоқ аз он як монда дар банд,
Лаби хубон аз ин як дар шакарханд.
Ба зикраш хатм шуд ин равшан анфос,
Ба сони нури манзил хатми барнос.
Бале дар коргоҳи одамият,
Ҷуз ӯ кам ёфт роҳи маҳрамият.

ЧОМӢ ДАР «ЛАЙЛИ ВА МАЧНУН»
ДАР БОРАӢ НАВОӢ:

Ёре, ки кунад ба ёр пайванд,
Нахли амалаш шавад барӯманд.
Ёр аст калиди ганчи уммед,
Ёр аст навиди айши човид.
Максуди вучуд чист ҷуз ёр?
З-ин савдову суд чист ҷуз ёр?
Хоса ки ба боғи ошноӣ,

Бор шохи вафо бувад Навой.
Яъне ки Навой лутф созад,
Дилҳои шикастагон навозад.
Коре набвад ба ҷои ин кор,
Ерони ҷаҳон фидои ин ёр.

ҶОМӢ ДАР «ХИРАДНОМАИ ИСКАНДАРИ» ДАР БОРАИ НАВОЙ:

• Ба туркизабон нақше омад аҷаб,
Ки ҷодудамонро бувад мӯҳри лаб.
Зи ҷарх офаринҳо бар он килк бод,
Ки ин нақши матбуъ аз он килк зод.
Бубахшид бар форсигавҳарон,
Ба назми дарӣ дурри назмоварон.
Ки гар будӣ он ҳам ба дафзи дарӣ,
Намондӣ маҷоли сухангустарӣ.
Ба мизони он назми мӯъҷазнизом,
Низомӣ кӣ будию Хисрав кадом?
Чу ӯ бар забони дигар нукта ронд,
Хирадро ба тамйизашон раҳ намонд.
Зиҳӣ табъи ту устоди сухан,
Зи мифтоҳи килкат кушодӣ сухан.
Суханро, ки аз равнақ афтада буд,
Ба кунҷи ҳавон рахтбинҳода буд.
Ту додӣ дигарбора ин обрӯӣ,
Кашидӣ ба ҷавлонгаҳи гуфтугӯӣ.

АЗ «БАҲОРИСТОН»

Соҳибдавлате, ки замони мо ба вучуди ӯ мушарраф аст, ҳарчанд пояи қадри вай назар ба маротиби чоҳ ва ҳашамат ва қурби подшоҳи соҳибшавкат ва қиёс ба маноқиби маънавӣ аз фазлу адаб ва фазоил мавҳуб ва муктасаб аз он баландтар аст, ки вайро ба ҳусни шеър таъриф кунанд ва ба ҷавдати назм тавсиф. Аммо чун хотири шарифаш ба воситаи касби фазилати тавозӯ ва касро нафс ба он фуруд омадааст, ки худро дар силки ин тоифа мунхарит гардонидааст, дигаронро таҳош аз он маънӣ, ки вайро аз табақаи эшон доранд ва аз зумраи эшон шуморанд, муртафеъ гашта. Аммо инсоф он аст, ки ҳар ҷо ин тоифа бошанд, вай сар бошад ва ҳар гоҳ номи ин табақа нависанд, вай сардафтар. Чунонки ин муаммо ба исми шарифаш маънӣ аз ин маънист. Алишер:

Ала сайр ал-афзоил сирта даҳран,
Аҳразтал фазойил би-л-фавозил.
Ва бисмик фуқта аҳл ал-фазл турран,
Лизо саввартуҳу фавқ ал-афозил!

Ва чун гавҳари нома бузургтар аз он аст, ки дар маҳалле аз назм садафи он тавонад бувад ва ҳар мақом аз шеър шарафи он тавонад ёфт, таҳаллуси ашъораш ба он чи аз ин муаммоти дигар мафҳум мегардад, номзад гашта. Навоӣ.

Кунҳи номаш дар таҳаллусҳо наёбад ҳеч кас,
Бар лаби ёбандагон аз вай навоӣ дону бас.

Ва агарчи вайро бо ҳасби қуввати табиат ва вусъати қобилият ҳар ду навъ шеър туркӣ ва форсӣ муяссар аст, аммо майли табъи вай ба туркӣ аз форсӣ бештар аст ва ғазалиёти вай ба он забон аз даҳ ҳазор зиёдат хоҳад бувад ва маснавиёте, ки дар муқобалаи «Хамса»-и Низомӣ вуқӯъ ёфта, ба сӣ ҳазор наздик ва ҳамоно, ки ба он забон пеш аз вай, беҳ аз вай ва беш аз вай

касе шеър нагуфтааст ва гавҳари назм насуфтааст.

Ва аз ҷумлаи ашъори форсии вай аст қасидае, ки дар ҷавоби қасидаи Хусрав аст, ки мусаммот ба «Даръ-ён аброр» воқеъ шуда ва муштамил аст дар бисъере аз маонии дақиқа ва хаёлотӣ ғарибаи латифа. Матлааш ин аст:

Шеър:

Оташин лаъле, ки тоҷи хисравонро зевар аст,
Ахгаре баҳри хаёли хом пухтан дар сар аст.

Ва ин рубоиро дар таҳнияти қудуми баъзе ояндагон аз сафари Ҳичоз дар руқъае навишта буд.

Рубоӣ:

Инсоф бидеҳ, эй фалаки минофом,
То з-ин ду кадом хубтар кард хиром:
Хуршеди ҷаҳонтоби ту аз ҷониби субҳ,
Ё моҳи ҷаҳонгарди ман аз ҷониби Шом?
Ва ин рубоӣ дигар дар руқъаи дигар.

Рубоӣ:

Ин нома на нома, дофеи дарди ман аст,
Ороми даруни ранҷпарварди ман аст.
Таскини дили гарму дами сарди ман аст,
Яъне хабар аз моҳи ҷаҳонгарди ман аст.

Ва ин рубоии дигар бе таҷдид дар руқъаи дигар.

Рубоӣ:

Гар дар дайрам ба гуфтугӯят бошам,
В-ар дар ҳарамам ба ҷустуҷӯят бошам,
Дар вақти хусур рӯ ба рӯят бошам,
Дар ғайбат низ дил ба сӯят бошам.

ҶОМӢ ДАР «НАФАҲОТ УЛ-УНС» ДАР БОРАИ НАВОЙ МЕНАВИСАД:

«Дар таърихи санаи эҳдо ва самонина ва самона миа муҳибби дарвешон ва мӯътақиди эшон, аз ҳамаи шуғл сер ва бар фақр далер Амир Низомиддин Алишер... ки ба тавъ ва ихтиёр аз аъломаротиби чоҳ ва эътибор эъроз намуда ва ба қадами таслим ва ризо судуки чо-даи фақру фано иқбол фармуда аз ин фақир мисли он сурате ки бар дил гузашта буд дар хотир мутамаккин гашта, истидъо кард ва доияи қадим сурати таҷдид ёфт ва дағдағии собиқ самти тақвият ва таъкид захируфт. Лочарам ба сидқи ҳиммат ва хулуси тавият дар иқзон он ният ва истиқзои он амният шурӯъ афтод».

Жомийнинг учта девон тузишига Навоӣ сабаб бўл-ган эди. Жомӣ биринчи девони — «Фотиҳат уш-ша-боб»нинг муқаддимасида шундай дейди:

«Муҳиб ва мӯътақиди дарвешон, балки маҳбуб ва мӯътақиди эшон... Низом ул-миллат вадин Алишер... ҳиммати шариф бар он оварда аст, ки давовини қасоид ва ғазалиётро ки адади он ба се расида аст, дар як чилд фароҳам оварда ва чун се мағзи тозаи писта дар як пӯст парварда, аз ин фақир истидъои он кард, ки ҳар як ба исми хос самти ихтисос гирад ва аз васмати иб-ҳом ва иштирок сурати истихлос пазирад, лочарам ба мулоҳизаи авқоти вуқуашон девони аввал, ки дар ово-ни чавонӣ ва авоили замони амну амонӣ ба вуқӯъ пай-васта ба «Фотиҳат уш-шабоб» иттиҳом меёбад ва дево-ни сонӣ, ки дар авосити уқуди айёми зиндагонӣ интизом ёфта ба «Воситат ул-иқд» номзад мешавад ва девони солис, ки дар авохирӣ ҳаёт оғози тартиби он шудааст ба «Хотимат ул-ҳаёт» мавсум мегардад.

ЖОМИЙ НАВОИЙ ҲАҚИДА

ЖОМИЙ МАКТУБЛАРИДАН

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, Амир Қосим ахтачи муҳтожлиги ва аёлмандлиги туфайли дехкончилик ва зироат билан шуғулланишга мойилдир. Шуни илтимос қиладики, шафкат кўрсатиб, бир йўл билан уни лашкар хизмати ва бошқа ишлардан озод ва маъзур тутсалар, токи хотиржам ўз иши ва дуойи давлат билан машғул бўла олса. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, мавлоно Алоуддин Али қаерга борсалар, (одамлар) унга нисбатан ҳурмат ва эҳтиром кўрсатишни ўзларига вожиб деб билишлари, унинг ҳеш-ақробаларига ҳеч бир важҳдан тўскинлик қилмасликлари ва уловларини тортиб олмасликлари ҳақида бир нишон чиқарилишини илтимос қиладилар. Умидимиз шулки, ўзлари иноят кўрсатиб, бу борада бир ҳаракат қилсалар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин. Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, жаноб мавлоно Мир Али камбағал, аёлманд кишидурлар ва илм таҳсил қилиш билан машғулдурлар. Чунончи, унга иноят кўрсатиб, тинч ва осойишта илм таҳсил қила олиши учун бирор ёрдам кўрсатилса, (бу Сиз учун) икки оламда давлат ва саодатнинг ошишига сабаб бўлади, деган умид-даман. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

· Хожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, бир неча аёлларнинг дарди дил ва шикоятларига караганда, жаноб Амир Музаффарнинг навкарлари Амир Халил жарчининг хотинини олиб кетишибди. Амир Халил ҳибсда бўлгани учун, илтимос шулки, ўзлари бирор илож қилсалар, токи ўша заифа озод бўлса, чунки уни олиб кетиш ва ушлаб туриш муносиб кўринмайди. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий

Хожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, жаноб мавлоно Шамсуддин ташриф буюрганларида «Нафаҳот ал-унс» китобидан бир неча жузв (қисм) ёзилган, аммо ҳали солиштирилмаган эди, шул сабаб уни юбориш кечикиб қолди. Ўйлайманки, тез орада солиштирилиб, Сизга етказилади. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий

Хожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, мавлоно Шайх Абу Саъид муковачи «Зафарнома» (китоби) га бир мукова ясаган эканлар ва келишилган ҳақдан бирозгинаси (тўланмай) қолган экан. Улар шуни илтимос қиладиларки, Сиз иноят кўрсатиб, илтифот қилсангиз, токи ўша қолган ҳақни олсалар, чунки улар (шунга) жуда муҳтожлар. Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Хожатмандлик баёнидан сўнг, арзимиз шулки, (бу хат) эгаси мавлоно Лутфуллоҳ толиби илм, яхши ва фақир кишидир. Бирор илож билан унинг хожатига яраша вақфдан баҳраманд қилинса, шафқат ва марҳамат шевасига лойиқ иш бўлур эди. Муваффақият ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, Дарвиш Атторқули бу шаҳарда паришонхотирлик ила кун кечирмоқда. Илтимос, иноят кўрсатиб, бирор тадбир кўрсангиз, у тезроқ қайтса ва бола-чакаларига қўшилса!

Фақир Абдурахмон Жомий

• Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, жаноби мавлоно Алоуддин Али Қушчи илгари арз қилганмиз ижозат сўраш борасида (бизни) жуда қийин-қистовга оляптилар ва кўнгиллари ранжиганини кўп изҳор қилаптилар. Илтимос шулки, иноят кўрсатиб, шундай қилсангизки, токи унга ижозат тезроқ берилса! Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Жаноби кори Дарвеш Муҳаммад анча ёшга бориб қолганлар, заифлик ва турли нуқсонлар у кишининг вужудига йўл топган. Бир илтимос билан арзнома юборибдилар. Сиздан илтимос шулки, иноят қилиб, илтифот кўрсангиз, шояд уларнинг илтимоси бажарилса ва хотиржамлик билан дуоғўйликка машғул бўлсалар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, ушбу ихлос мактубини элтувчи жаноби Ҳожа Қосим яхши одам кўринади, унга нисбатан бир зулм ўтказилмоқдаки, чунончи, унинг қўлидаги ҳужжат шунга гувоҳ бўлади. Илтимос шулки, иноят кўрсатиб, илтифоти шарифингизни дариғ тутмасангиз, ва бу ишнинг тагига чуқур етсангиз. Ўша зулм ўтказган шахс ҳозир шу шаҳарда экан, агар улар орасидаги муомалани ҳал этиш учун бирор йўл тутилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Хожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, мазкур (хат) соҳиббаси бўлмиш аёлнинг айтишича, унинг эрини бир муҳим ишга юборган эканлар, касал бўлиб қолибди. Шу сабабли ўша муҳим (ишнинг бажарилиши) да нуқсон юз берибди. Ҳозир ўша нуқсон учун уни қамаб қўйишибди. Илтимос шулки, агар иш ростдан ҳам шундай бўлса, иноят кўрсатиб, илтифот қилсалар, токи ўша мусулмонга халослик ҳосил бўлса. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин. Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Хожатмандлик изҳоридан сўнг, арзимиз шулки, Дарвеш Ҳожи Идгоҳ ободончилиги билан доимо машғулдилар ва дарахтлар ўтқазиш ҳамда уларни парвариш қилишга каттик ҳаракатдалар. Олий девон ҳамда вақф девонидан маошга эга. У шунини илтимос қиладики, Сиз азиз хотирингизни унинг ҳолидан дариф тутмасангиз ва кўмак ҳамда ёрдам кўрсатсангиз, токи унинг бўйнидаги ишларга нуқсон ва зарар етмаса. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин.

Фақир Абдурахмон Жомий

Хожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноб Дарвеш Сўфи Самий ҳожилар аҳлидан ҳамда софдил кишидурлар. Айтишларича, Амир Жунайд унга нисбатан беадаблик қилган ва беадабона сўзлар айтган. Илтимос шулки, иноят кўрсатиб, маъқул кўрган ҳар қандай йўл билан бу воқеани текшириб кўрсалар ва Дарвеш Сўфини кўнглини рози қилсалар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноб мавлоно Алоуддин Али Қушчининг аҳли оиласи Самарқанддан (Ҳиротга) етиб келдилар ва унинг орқасидан бормоқчилар. (Улар) йўл нишонига мухтождирлар. Сиздан илтимос шулки, иноят кўрсатиб, бир ҳаракат қилсангиз, чунки улар тезроқ (оталарига) етиб олишни истайдилар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

(Жомий дастхати)

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноби Амир Алоуддавла айтадиларки, мен бир фақир кишиман, диёнатсиз ҳам эмасман, ноқобил ҳам. Шунини илтимос қилдиларки, Сиз иноят кўрсатиб, у кишига тегишли нишон тезроқ имзоланишига ҳаракат қилсангиз, чунки унинг оиласи солиқ йиғувчининг қўлида (гаровда) дирлар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноби Мавлонозодаи Шаҳрисабзий ва мавлоно Абу Юсуф кекса, донишманд ва фақир кишидурлар ҳамда тўлиқ қаноат эгаларидурлар, озгина нарса билан маишатлари ўтиб туради. Илтимос шулки, шафқат кўрсатиб, ҳаракат қилсалар, то вақфдан улар учун арзимас нафақа таъйин қилинса айни муддао бўлур эди. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий

همای ویش می
ز دیدار خود آن چو پیر

رینجا نظر چون وی آن
چو یوسف آن محبت یسین

کنار خویش با این برهنه

ز رحمت جای برکت از کرد

* * *

Бахтиёр бир хатки, мисоли дилбар,
Юзига анбардан боғламиш зевар.
Мушкин хати ила назми жонфизо,
Гарданда мурассаъ соч каби гўё!—

вақтларнинг энг яхшисида ва соатларнинг энг шараф-
лисида ҳижронда қолганларнинг хилватгоҳида улфат ва
айрилиқдагиларнинг мажлисида ҳамсуҳбат бўлди.

Юзидан гоҳида парда очдилар,
Шавқидан юзига бўса сочдилар,
Гоҳида гарданга қўлни ташлашди,
Сочлар тугунидан гавҳар санашди.

Поклик ва беайблик тахтида жилва кўргузган ўшал
илоҳий гўзалнинг қарашмаларига жавобан ҳисобсиз боғ-
ланиш, муҳаббат, ҳожатмандлик ва шикасталикни арз
этиб қолурман. «Узайиш малоликка сабаб бўлади» (сўзи)-
дан кўрққан ҳолда, қуйидаги икки байт билан чегара-
ланаман:

Умидим қаттиқдир, нечунким Воҳиб,
Ҳадялар беражак менга муносиб,
Умид шохларини ўстирар чунон,
Меваси бахт-иқбол бўлар жовидон!

Сизга салом ва эҳтиромлар бўлсин!

Фақир Абдурахмон Жомий.

* * *

Унинг номи билан ва Унга мактовлар бўлсин!

Шамол эсди, шавким топди хаяжон,
Кўзимдан конимни айлади равон.
Муштоклик меҳнати, фирок ранжидан,
Сўз айтдим, ўзгасин киёс кил бу он!

Хар вақт Сизнинг азиз хатингизга жавоб ёзай деб
калам тарошлаганимда ҳеч бир сўз тополмайманки, уни
неча марта айтмаган ва неча марталаб ёзмаган бўлсам!
Такрорлашдан малоллик етказмаслик учун, мухтасар-
ликка риоя қилиб, кискалик йўлини тутаман.

Ҳажрингдан ҳар қачон менга етса дард,
Рубойй ёзаман ё битаман фард.
Совук нафасимдан кўркаман гулдек,
Нозик хотирингга етмаса деб гард.

* * *

Хиротнинг қибла томонида зулму таадий юз бермоқда,
деб бундан аввал ёзилган эди, (энди) ажратиб кўрсатиш-
нинг ҳожати қолмади, бу воқеа ҳамма томонга ёйилди:

Уша ой чиройи топганда камол,
Шум ният рақиблар дастидан бу ҳол,
Жаврдан лик тўлмиш, жафодан лим-лим,
Шарқ ила Ғарб яна Жанубу Шимол!

Аммо, юқорида ишора қилиб ўтилган дуо ва тилак
воқеасига келсак, (бало сўраш) дуосига Нуҳ зарурки,
«Эй парвардигор, ер юзида (жафокорларни) қолдирма-
гин!» дея, ҳеч бир диёрда бу зулмкор тонфадан (бирорта-
сини) қолдирмас эди. Тилакка эса жафокашлар ҳуқуқини
жафокорлардан олиб бера оладиган илоҳий илтифот соҳи-
би (бўлмиш киши) даркор! Ҳозирги пайтда бу ҳар иккови
мавжуд эмас ва бу амалга ошириб бўлмас ишлардан
саналади!

Муруват қўланкаси кенг ёйилсин, марҳамат ва шаф-
кат сояси давомли бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдурахмон Жомий

* * *

Эй сен, муслимликни мусаллам этган,
Муслим омонлиги сенгадир армон.
Ислоннинг биринчи рукнидан ўзга,
Беш рукнин жўнатиб турибман бу он.
Жонимга шунчалар қатишганки у,
Жудо бўлолмасман ундан бир замон!

Шундан кейин, арзимиз шулки, «Нафахот ал-унс мин хазарот ал-қудс» китоби жумласидан ёзилган ва текшириб солиштирилган бир неча жузв (қисм) Сизга юборилмоқда. Барча химмат қолган қисмини ёзиб тугатиш ва юборишга қаратилган. Завқингиз машоми «Нафахот ал-унс» хидидан абадий бахраманд бўлсин ва шодлик лаби «Хазаротикудс» нуридан табассумга тўлсин! Вассалом вал-икром!

Жомий дастхати

* * *

Жон қуши парвоз қиларди донаи ул хол учун,
Бўлмаса боғлов ориқ тан риштаси ул бол учун.

Гар юборса қосидин жонга ўшал максуди дил,
Дил тутиб жонни чопарди қафтда истикбол учун.

Шархи хажридин дилимга хома солди бори ғам,
Хатдаги «нун»дек ҳам ўлди бел «лом»у «дол» учун.

Қон қилиб дилни, рикоб узра сурай дейман қўзим,
То оёқ қўйса рикобга бўлғали поймол учун.

Юзини кўргач фаришта юз гунаҳсизни қатл —
Қилса, ёзмас бир гунаҳни номаи аъмол учун.

Суфийи дил дўстни эслаб кетди хушидин кеча,
Хирқа янглиғ чок сийнам — бу гувоҳ ахвол учун.

Ёр излар Жоми-ю ортда рақиблар таънаси,
Гўиё дарвиш кетар, итлар хурар дунбол учун!

«БАҲОРИСТОН»ДАН

* * *

Бизнинг замонамиз бу соҳибдавлат вужуди ила мушаррафдир. У ўз мартабаси, улуғлиги ва шоҳга яқинлиги ва шунингдек Оллоҳ ато этган ва ўқиш ўрганиш билан ортирилган илму дониши ва ақлу заковати билан шеърлари хусни камоли учун ҳар қандай мақтовдан юкори турса-да, у ўзини паст тутиб, шеър аҳли жамоасига қўшилди ва бошкаларга ҳам пардани орадан кўтариб шеърият йўлини очиб берди. Аммо ҳаққониятини айтганда у мана шу анжуманларнинг барчасига бошлиқ ва шеър аҳли сардафарида номи битик.

Чунончи мана бу муаммодаги унинг шариф исми ана шу маънога далолат қилади. Алишер:

Сен доимо фозиллар изидан юриб,
Ўз фазлинг ила буюк фазилатларга эришдинг.
Ўз исмингни барча фозиллардан юкорига кўтардинг,
Шунинг учун мен уни фозиллар исмидан юкорига
ёздим.

Унинг гавҳар номи шундай буюкки, унинг номига ҳар қандай назм садаф ва ҳар қандай шеър маскан бўла олишдан ҳам олийроқ бўлса-да, ҳар қалай унинг шеъриятидаги таҳаллуси мана бу муаммодан англашилгани учун, куйида келтирилди. Навоий:

Асл номига киши топмас таҳаллусдан имо,
Ким тополса лаблари узра инар жонбахш наво.

Табиати такозоси ва кобилият кенг фазосига кўра у туркий ва форсий шеърларида юксалишга муяссар бўлган бўлса-да, туркийга кўпроқ мойиллик кўрсатди ва бу тилдаги ғазалиёти ўн минг байтдан зиёдрок бўлди.

Низомий «Хамса»си мукобилида ёзган маснавийлари уч минг байтга яқин ва бу тилда ҳеч ким бунчалик кўп ва хўп шеър ёзмаган.

Форсий шеърлари орасида Амир Хусрав Дехлавийнинг «Яхшилар дарёси» қасидасига жавоб тариқасида битилган қасидаси бор. Унда ажаб мазмун ва нозик хаёлотга эга байтлар жуда кўп. Унинг бошланмаси бундай:

Подшоҳлар тожида ёлқинли лаъл бўлса безак,
Бошдаги ҳар хом хаёлга тоб берувчи чўғ демак.

Қуйидаги рубой эса, бир кишининг Хижоздан қайтиб келиши муносабати ила ёзилган табрик мактубидан олинди:

Фалак, инсоф била етказгил пайғом,
Қани ким яхшироқ айлади хиром.
Эрта тонгда Шарқдан чиққан куёшми,
Тўлин ойми чиққан жойи бўлса Шом?

Бу рубой эса бошқа бир мактубдан:

Бу нома мактубмас, дардим дармони,
Хижронда эзилган юрагим қони.
Қайноқ дилу совук оҳим таскини,
Яъни жаҳонгашта моҳим нишони.

Яна бир мактубдан рубой:

Майхонада доим сендан сўзлайман,
Ҳарамда ҳам тинмай сени излайман.
Мардум ичра келсам дейман юзма-юз,
Фирокда ҳам дилдан сени излайман.

Жомий ўзининг «Нафаҳот ал-унс мин ҳазарот ал-қудс» («Ароматные веяния духовной близости с вершин святости») китобининг ёзилишига Навоий сабабчи бўлганини шу китоб муқаддимасида қуйидагича баён қилади:

881 йилда дарвишлар дўсти ва ўларнинг мухлиси, ҳамма машғулотдан тўқ, фақирлик йўлига ботир Амир Низомиддин Алишер (бу киши ўз хоҳиши ва ихтиёри билан даража ва эътиборнинг аъло мартабасидан бет қайтариб, таслим ва ризо қадами билан фақирлик ва фонийлик йўлини қабул қилган) бу фақирдан, кўнгилдан ўтган ва хотирда қарор топган шаклдагидай илтимос қилди, бу билан қадимги орзу янгиланди ва илгариги майл куч олди ва таъкид даражасига етди. Бинобарин чин ҳиммат ва холисона ният билан ўша истакни ўташга ва топширикни бажаришга киришилди.

(Дарвишлар дўсти ва мухлиси, балки уларнинг дўст тутган ва ихлос қўйган кишилари Низомиддин Алишер ўзининг шарафли ҳимматини шунга олиб келганки, сони учга етишган касида ва газаллар девонини учта тоза писта мағзини бир пўст ичида парвариш қилгандек, бир жилдга бириктириб, бу фақирдан шуни илтимос қилдики, ҳар бири бир хос иси билан махсусланса, бу билан дуд-моллик ва аралашлик тухматидан халослик суратини қабул қилса. Бинобарин, юзага келиш вақтлари мулоҳазаси билан, биринчи девон йигитлик пайтларида тинчлик ва омонлик замонининг аввалларида юзага келганлигидан «Ёшликнинг бошланиши» деб аталди. Иккинчи девон тирикчилик кунлари боғланишларининг ўрталарида тартиб топганидан «Боғланиш воситаси» деб номланди. Учинчи девон ҳаёт охирларида унинг тартибга солиш бошланганлигидан «Ҳаёт хотимаси» деган исм берилди).

Мавжудлик мақсади дўстдан бошқа кимдир,
Бу савдо ва фойда дўстдан бошқа нима учундир?

Хусусан, ошинолик боғида,
Вафо шоҳида Навоий туради.
Яъни Навоий лутф қилса,
Шикасталар дилини эркалайди.
Бундай иш ўрнида бошқа иш йўқдир,
Жаҳон дўстларининг барчаси бу дўстга фидодир.

* * *

Бу қаламга фалақдан офаринлар бўлсин,
Чунки бу ёқимли нақш ўша қаламдан туғилди.
Бу қалам форсий тил эгаларига, форсийча
Назм дурларини терувчиларга раҳм қилди.
У ҳам агар форсий тилда ёзганда (бошқаларга),

Сўз айтишга мажол қолмасди.
У мўъжизали назмлар мезонида,
Низомий киму Хусрав қанақа бўларди?
У бошқа бир тилда сўз юритганидан,
Ақлнинг орадаги фарқни ажратишига йўл қолмади.
Эҳ, сенинг таъбинг сўз устодидир,
Қаламинг очкичидан сўзга қушойиш бўлур.

* * *

Равнақи кетиб қолган,
Ва хорлик бурчагидан ўрин олган (туркий) сўзга,
Сен янғидан обрў бердинг,
Уни ижод майдонига тортиб чиқардинг.

در آمدن بویید

خست از خواب خود پرسید

پرسیدش ز مرگاری کجا
خان کاه از آن گنجه گشت

وز آن پس کردش از مرگاری
بویایی و گشت مطبوع گشت

ЖОМИЙ «ЮСУФ ВА ЗУЛАЙХО» ДОСТОНИДА НАВОИЙ ҲАКИДА:

Шоҳга ва аркони давлатга муборакдир,
У арслон ҳайбатли ва шер савлатлидир.
Айниқса у мард йигит қадимдан,
Насаби ҳам исмидек шер устига шердир.
Мардлик жангалининг ботири бўлганидан,
Жаҳон мардлари ичида номи икки шердир:
Бири — даврон қалъаларини қўпоровчи,
Бири — кулонларга панжа урувчи.
Муаммо йўли билан ундан ном чиқардимки,
Умумнинг хаёли ундан узоқдадир.
Шундай бўлмаганда фаҳму идрок у тўғрида нима қила
олади,
Чунки бу пок гавҳарни юзларча қутичага яширгандир.
Табъи шеърда қилни қиркка бўлади,
У қилдан қаламнинг учи шеър тўқийди.
Бу мушқин шеър (соч)дан кўнгилга тузук қўяди,
У ширин шеърдан кўнгил тилагини беради.
Ошиқлар дили у билан бандда қолган,
Гўллар лаби бу билан ширин қулган.
Инсонларга нур иниши охирга етгандек,
Бу равшан нафаслар унинг зикри билан тугалланди.
Тўғри, одамийлик қорхонасида,
Ундан бошқалар маҳрамлик йўлини кам топади.

ЖОМИЙНИНГ «ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН» ДОСТОНИДА НАВОИЙ ЗИКРИ:

Дўст агар дўстга пайвандлик қилса,
Орзу-умид дарахти унумдор бўлгай.

Умид хазинасининг қалити дўстдир,
Абадий айшнинг хушхабарчиси дўстдир.

Дўстига агар кўшилса дўст-ёр,
Орзу оғочи бўлур хосилдор.

Орзу ва умид калиди дўст-ёр,
Ишрат била айши бўлди дойдор.

Максуди умр эмасми дўстлик,
Умр ичраки нур эмасми дўстлик.

Айникса бу боғи ошинодин,
Тингланса агар наво вафодин.

Яъни у Навоий лутф эткай,
Синган дилу қалбни овутгай.

Бундан соз иш борму зинхор,
Бу дўстнинг фидоси барча дўст-ёр.

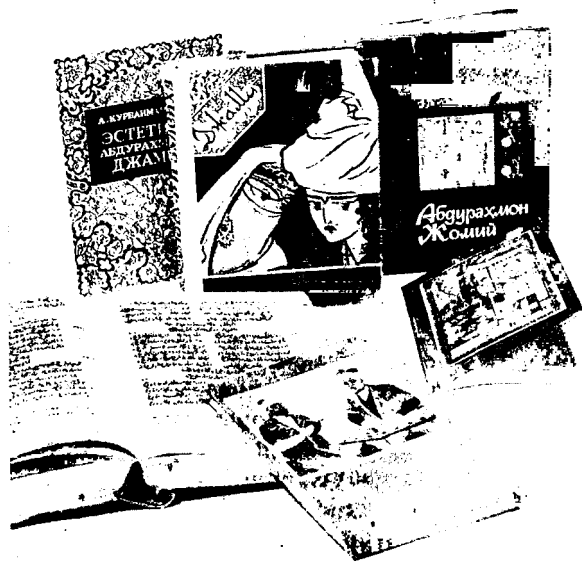
ЖОМИЙ «ХИРАДНОМАИ ИСКАНДАРИЙ» ДОСТОНИДА НАВОИЙ ҲАҚИДА:

Туркий тилда доғи нақш келди ажаб,
Ҳатто сеҳргарлар боғладилар лаб.

Бундай ёқимли нақш туширган қалам,
Бошига офарин ёғдирсин олам.

Кечирсин форсийда гавҳар терганлар,
Дарий тилида дур, ғазна берганлар.

Бунинг тили ҳам гар ўлганда дарий,
Мажолсиз коларди уларнинг бари.

После выражения мольбы докладывается, что у Амира Касима-ахтаджи, вследствие нужды и обремененности семьей, появилось желание заняться сельским хозяйством и земледелием. Он просит, чтобы Вы, оказав милость, сделали бы что-нибудь, дабы его уважили и освободили от службы (у его величества султана) и от (сборов) для войска и от других возможных повинностей, чтобы он мог спокойно заняться молитвами о процветании государства. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

После выражения мольбы докладывается, что господин маулана Ала-аддин Али имеет просьбу о том, чтобы ему выдали грамоту, согласно которой везде, где он будет проезжать, (люди) считали бы обязательным оказывать ему почести и уважение, не чинили бы препятствий его домочадцам ни по какому поводу и не отбирали бы их вьючных животных. Мы надеемся, что Вы, оказав милость, соизволите приложить старание в этом деле. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам! Мир Вам!

Нижайший Абдурахман Джами

После выражения мольбы докладывается, что господин Мир Али беден, обременен семьей и занят изучением наук. Если Вы, проявив милость, предпримете что-нибудь, чтобы он со спокойной душой занялся приобретением

знаний, то (можно) надеяться, что это станет причиной увеличения (для Вас) блага и счастья двух миров. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам! Вассалом!

Нижайший Абдурахман Джами

После выражения мольбы докладывается, что несколько женщин, выражая свои переживания, жалуются на то, что жену Амира Халила джарчи забрали наукары господина Амира Музаффара. Просьба состоит в следующем: поскольку Амир Халил находится под арестом, Вы, проявив благосклонность, сделайте что-нибудь для освобождения той женщины, так как забирать и держать ее кажется неподобающим. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам.

Нижайший Абдурахман Джами

После выражения мольбы докладывается, что в то время, когда пожаловал господин маулана Шамсаддин, хотя и было написано несколько частей из книги «Нафахат ал-унс», они еще не были проверены, поэтому в отправлении их Вам произошла задержка. Думается, что вскоре они будут сличены и отправлены Вам. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

Нижайший Абдурахман Джами

После выражения мольбы докладывается, что господин переплетчик маулана Шейх Абу Саид сделал переплет к «Зафарнаме», и из суммы, которая была установлена (за работу), незначительная часть осталась невыплачен-

ной. Он просит, чтобы Вы, оказав милость, подействовали бы тому, чтобы тот остаток был им получен, ибо он очень нуждается. Мир Вам!

Нижайший Абдурахман Джами

После выражения мольбы докладывается, что маулана Лутфаллах — учащийся, благочестивый и бедный человек. Так что, если будет предпринято что-нибудь и (выделено) из (доходов) вакфов столько, сколько хватило бы на его нужды, то это соответствовало бы великодушию и милосердию. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам! Мир Вам!

Нижайший Абдурахман Джами

Подобны украшенной драгоценностями косе (возлюбленной) на ее затылке,
В самое замечательное время и в самый лучший час стало
другом в уединении для находящихся вдали и собеседником для лишенных свидания.

Иногда они снимали с ее лица покрывало,
И от страсти к ней покрывали ее лицо поцелуями,
А иногда протягивали руку к ее затылку,
Перебирая жемчужины в узлах ее косы.

В ответ на каждое (проявление) кокетства той божественной красавицы, которая заблестала на ложе чистоты и безгрешности, доводятся до Вашего сведения многочисленные проявления привязанности, любви, мольбы и печали и, «воздерживаясь от длиннот, которые могут утомить», ограничимся этими двумя бейтами:

Питаю я твердую надежду, что Дарующий (Аллах),
В качестве дара в саду обретения,
Возрастит ветвь надежды так,
Что плодами ее будет вечное счастье!

* * *

С его имени, хвала Ему!

Подул ветер и всколыхнул мои страсти,
Заставил течь кровь очей моих по уголкам (глаз),
О боли разлуки и о тягости ожидания встречи,
Сказал я слово, а об остальном догадайся, сравнивая
с этим.

Всякий раз, как я очищаю перо, пытаюсь ответить на благородное послание, ничего не могу придумать, о чем бы я не говорил и не писал бы уже много раз и, боясь утомить Вас повтором, пишу кратко, излагая главное.

Всякий раз, как от разлуки (с тобой) меня охватывает страдание,
Я слагаю рубаи или сочиняю фард.

Но опасаясь, что от дыхания подобного мне холодного
(человека)
На цветущую память твою найдет помутнение.

Ранее уже писалось, что на юге Герата творят на-
силия, (а теперь) нет необходимости выделить (какую-
либо одну сторону), ибо такие события происходят
повсюду:

В период восхода той луны, (достигшей) апогея красоты,
От руки ее соперниц, заслуживающих порицания,
Восток ли, Запад ли, Юг ли, Север ли —
Все полно гнета и переполнено жестокостью.

* * *

Однако, что касается проклятия и благословения, на
что указывалось (раньше), то (в качестве) призываю-
щего (проклятия) должен быть Нух, который, восклицая:
«Господь мой, не оставляй на земле (притеснителей)»,
ни в какой стране не оставил бы никого из тех, (кто
творит зло), а (в качестве) молящего благословения
должен выступить такой благодетель, который, отстояв
права жалобщиков, уничтожил бы тех (против которых
обращены их жалобы). Но в эту пору нет обладателей
этим двумя (качествами), и они онтосятся к числу
сосчитанных невозможностей.

Да будет распростерта сень благосклонности и уд-
линена тень милосердия и сострадания! Мир Вам!

Нижайший Абдурахман Джами

* * *

О ты, на чьем попечении мусульманство!
Желание мусульман — твое благополучие,
Пять основ ислама к тебе
Посылаю, кроме первой основы.

تقریباً دینا یک در آن بار
بهر او می جو رفتی چرا
بر او می جو با آن سر و کار
میان آن رده ایست

بوی از بس که آنی خرم زلف
کوهی می جو مریه سیل رغبت
گرفت صفت ز کمر ساری
در این عمل نورشیه تابان

بروی که سخن آن در گوشه او

و سخن آن سوی سخن فاداد

Ибо она так крепко слилась с моей душой,
Что немислимо искать разлучения с ней.

После этого сообщается, что Вам отправлено несколько написанных и сверенных частей из книги «Ароматные веяния духовной близости с вершин святости». Все помыслы направлены на то, что осталось. Да благоухает вечно Ваше вдохновение от «Ароматных веяний духовной близости», а уста радости (не перестанут) улыбаться от блеска «Вершин святости». Мир Вам и почтение!

(Почерк Джами)

* * *

После выражения мольбы докладывается, что маулана Алааддин Али Кушчи проявляет полное нетерпение в получении разрешения, о чем докладывалось ранее, и очень расстроен. Просьба состоит в том, что Вы, оказав милость, подействовали бы ему в скорейшем получении разрешения (на выезд). Мир Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами.

* * *

После выражения мольбы докладывается, что господин Амир Алаадаула говорит, что он человек бедный, (однако) не без благочестия и не без талантов, и он просит, чтобы Вы, оказав милость, приложили бы старание к тому, чтобы указ (о нем) был скорее подписан, так как его дети и домочадцы находятся в руках сборщика налогов. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

* * *

После выражения мольбы докладывается, что у Дарвиша Аттаркули в этом городе жизнь протекает в трудностях. Просьба состоит в том, чтобы Вы, оказав ми-

лость, подействовали бы его быстрейшему возвращению (к себе), чтобы он соединился со своими родственниками. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

* * *

После выражения мольбы докладывается, что домо-
чадцы господина маулана Алааддина Али Кушчи при-
были из Самарканда, желают отправиться за ним и
нуждаются в дорожной грамоте. Просьба состоит в том,
чтобы Вы, оказав милость, приложили бы старание (в
этом деле), ибо они хотят быстрее соединиться с ним.
Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

(Почерк Джами)

* * *

Господин Дарвиш Мухаммад, ттец Корана, очень пос-
тарел, здоровье его ухудшилось и расстроилось. Он прис-
лал прошение, где изложена его просьба. Просьба состоит
в том, чтобы Вы, оказав милость, уделили внимание
удовлетворению прошения, и он занялся бы молением
(за государя). Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!
Мир Вам и почтение!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

* * *

После выражения мольбы докладывается, что податель
сей записки искренности господин Ходжа Касим, как
кажется, человек хороший; к нему применено насилие.
Свидетельство, которое он имеет в руках, подтверждает
это. Просьба состоит в том, чтобы Вы, оказав милость,
проявили благородное внимание к нему и вошли бы в его
положение. Тот человек, который чинил над ним насилие,
сейчас находится в этом городе. Мы надеемся, что будет

предпринято что-либо, и дело его будет решено. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам! Мир Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

* * *

После выражения мольбы докладывается, что женщина, подательница (сей записки) говорит, что ее мужа отправили (куда-то) по какому-то делу, а он заболел и по этой причине произошло упущение в (исполнении) дела. Сейчас из-за этого проступка его держат под арестом. Если дело действительно обстоит так, (как она говорит), то прошу Вас подействовать, чтобы тот мусульманин обрел свободу. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

(Почерк Джами)

* * *

После выражения мольбы докладывается, что Дарвиш Хаджи постоянно занимается благоустройством Ийдгаха и проявляет большое усердие в посадке деревьев и уходе за ними. Из высочайшего дивана и дивана вакфов ему назначено жалованье. Он просит, чтобы Вы, оказав милость, обратили бы ему помощь и покровительство, дабы в делах, выполнение которых входит в его обязанности, не произошло недосмотра. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

* * *

После выражения мольбы докладывается, что господин Дарвиш Суфи Сами — человек благочестивый и относится

к числу людей, совершивших хадж. Говорят, что Амир Джунайд по отношению к нему допустил неучтивость и грубость. Просьба состоит в том, чтобы Вы, оказав милость, любым способом, который сочтете правильным, расследовали бы этот инцидент и постарались бы удовлетворить Дарвиша Суфи. Помощь (Аллаха) да сопутствует Вам! Мир Вам!

Нижайший Абдурахман ал-Джами

کلشن چکر و سردر خدا یک قلیب مر این ام
 باد و صافی چکب اجاب ابید غافل و لیک
 بر خفا ای دغانی قلیدی می نیک تیج نام

نوض و کشر ارامی چکالی آراسی ب بار
 کیم بر اتین داغی سر چر و هم غن اشا سب ب بار

یس یوتب خوانا بل لار ایل چکار لار جام گش

کیم قاشید اگیر سه سرنا اصل مری کای بار
 جاره یوق اولکیم از دین نخت آفر جای بار

* * *

Эта книга да будет на благо шаху и столпам державы его,
Грозным, как львы, мощным, как львы.
Особенно же тому благородному мужу, у коего издавна
Родословная, как и имя,— лев на льве.
Так смел он в лесу человечности,
Что от мужей мира прозвание ему — два льва:
один — составляющий врата крепости веков,
другой — поражающий пятерней онагров.
Потому я помянул его (здесь) путем намека,
Чтобы вдали от него остались помыслы посторонних.
Если же не это, то как от пронизательной мысли,
(даже) сотней уловок можно скрыть этот чистый само-
цвет?

Его природа в стихах расщепляет волосок,
а кончик его пера из этого волоска тклет пряжу.
Из этой мускусной шерсти он расставляет силки для сердец,
а этими сладостными стихами дает усладу сердцам.
Сердце влюбленных от одной — в узах,
Губы красавиц от других — в сладостной усмешке.
Упоминанием о нем завершились эти светлые откровения,
Подобно «ниспосланному свету» — «последнее откровение
для людей».

Да! В мастерской человечности,
Лишь немногие, кроме него, заслужили доверие.

* * *

Друг когда соединится с другом,
Пальма надежды станет плодоносной.
Друг — ключ сокровищницы надежды,
Друг — радостная весть и вечном блаженстве.
Какова цель создания мира, как не друг?
Барыш от этой торговли какой, как не друг?

Особенно когда в саду знакомства,
Звучит песнь на ветви верности,
То есть когда он заводит песню милости¹,
Сердца разбитых ласкает.
Нет дела, равного этому делу,
Все друзья мира в жертву да будут этому другу.

* * *

Да будут благословения небосвода на то перо,
от которого родились эти приятные начертания.
Подарили тем, у кого язык персидский,
Жемчуга стихов дари² стихотворцы.
А если бы (и эти) стихи были дари,
Не осталось бы возможности слагать стихи.
По сравнению с этими близкими к чуду стихами,
Кто был бы Низами, каков был бы Хосров.
Так как он изложил тонкие мысли на другом языке,
Разуму для выделения их пути не осталось.
Прекрасна природа твоя, мастер слова,
от ключа пера твоего — раскрытие слову.

* * *

Быстро вынув «Хамса» из джюздана,
Я, бессильный, положил ее перед ним.
Все сокровища, которые я выявил,
Я все высыпал к его ногам.
Когда моя ладья (т. е. книга) двинулась к морю,
Он протянул руку к свиткам.
Он просмотрел, открывая лист за листом,
вникал, открывая каждый лист.
Если о каком-либо слове он задавал вопрос,
То, когда я давал ответ, он радовался.

¹ В этих строках скрыто имя Навои, ибо предпоследний бейт можно перевести и так: «То есть когда Навои оказывает милость, сердца разбитых ласкает...»

² Д а р и — старое название персидского литературного языка.

То хвалил, то благословлял,
Хотя я не мог бы притязать и на сотую долю этого.

* * *

Обладатель счастья, от благородного существования которого большая честь нашей эпохи. Хотя степень, сан, величие, богатства и близость к могущественному падишаху, а также сравнение его учености, просвещенности, воспитанности и совершенства, дарованных всевышним и приобретенных учением, выше того, чтобы его восхваляли за красоту стиха и воспевали за великолепие поэзии, но так как он сам из-за благородства ума проявляет чрезмерную скромность и доходит до самоунижения при причислении себя к сословию слагающих стихи, то другим необходимо эту завесу воздержания приподнять и причислить его к этому сословию и считать одним из выдающихся поэтов.

По справедливости же везде, где есть это сословие, он является их главой и всюду, где пишет эта братия, его имя должно быть начертано вверху первого листа тетради, как в этом муаммо, в котором скрыто его благородное имя.

Благородства и добра ты хранишь заветы,
Добродетель добротой осеняешь ты.
Имя поднял ты свое выше именитых,
И его начертал вышел их черты.

И поскольку жемчужина его имени величественнее того, чтобы всякая часть поэзии могла стать ее раковиной и каждая строка стиха могла стать обиталищем, но все же его псевдоним заключен в этом муаммо и из него можно узнать: Навои.

Где в тахаллюсях имя то?!— Так глубоко и тонко,
Лишь дуновеньем по губам мелодия и только!

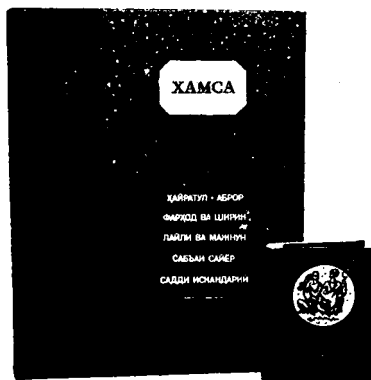
Хотя по возможностям своей природы и широте сво-

Приходишь, и глазами ласкаю лик воспетый,
А нет тебя,— я сердцем от тебя ответа!

НАВОИ

Слову, которое было утратило блеск,
Лежала заброшенным в углу небрежения,
Ты снова вернул почет:
Вывел его на ристалищные беседы.

Ҳақиқат конин инжуси, маърифат баҳрининг дурри,
 Ки ҳаққа восил ўлди ул дили бемосивоҳ бирла.
 Илоҳий сир учун қошиф эди, ушбу сабадан ҳам,
 Вафотин таърихидур «Қашфи асрори илоҳ» бирла.

Гавҳари кони ҳақиқат, дурри баҳри маърифат,
 Қ-ў ба ҳақ восил шуду дар дил набудаш мосиваҳ.
 Қошифи сирри илоҳӣ буд бешак з-он сабаб,
 Гашт таърихи вафоташ: «Қашфи асрори илаҳ».

Самоцвет россыпи истины, жемчужина моря познания,
 Который достиг истины, и не было у него в сердце
 кроме нее,
 Раскрыл божественные тайны, и, несомненно, поэтому,
 Стали датой кончины его (слова): раскрытие
 божьих тайн.

НАВОИЙ ЖОМИЙ ҲАҚИДА

НАВОИЙ «ҲАЙРАТУЛ-АБРОР» АСАРИДА ЖОМИЙ ҲАҚИДА:

Сафо жомининг софи ошоми мавлоно Абдурахмон
Жомий... васфиким, васфга сигмас ва таърифим, таъ-
рифга рост келмас...

Кўкси ҳақойиқ дури ганжинаси,
Кўнгли маоний юзи ойинаси.

Олий анга етти фалакдин маҳал,
Етти фалак мушкили оллида ҳал.

Қасри каломи чиқиб андоқ баланд,
Ким анга гардун сола олмай каманд.

Назми ақолими жаҳонни тутуб,
Насри дағи кишвари жонни тутуб,

Файзи гадоу шаҳ аро мунташир,
Хизматиға шоҳу гадо муфтахир...

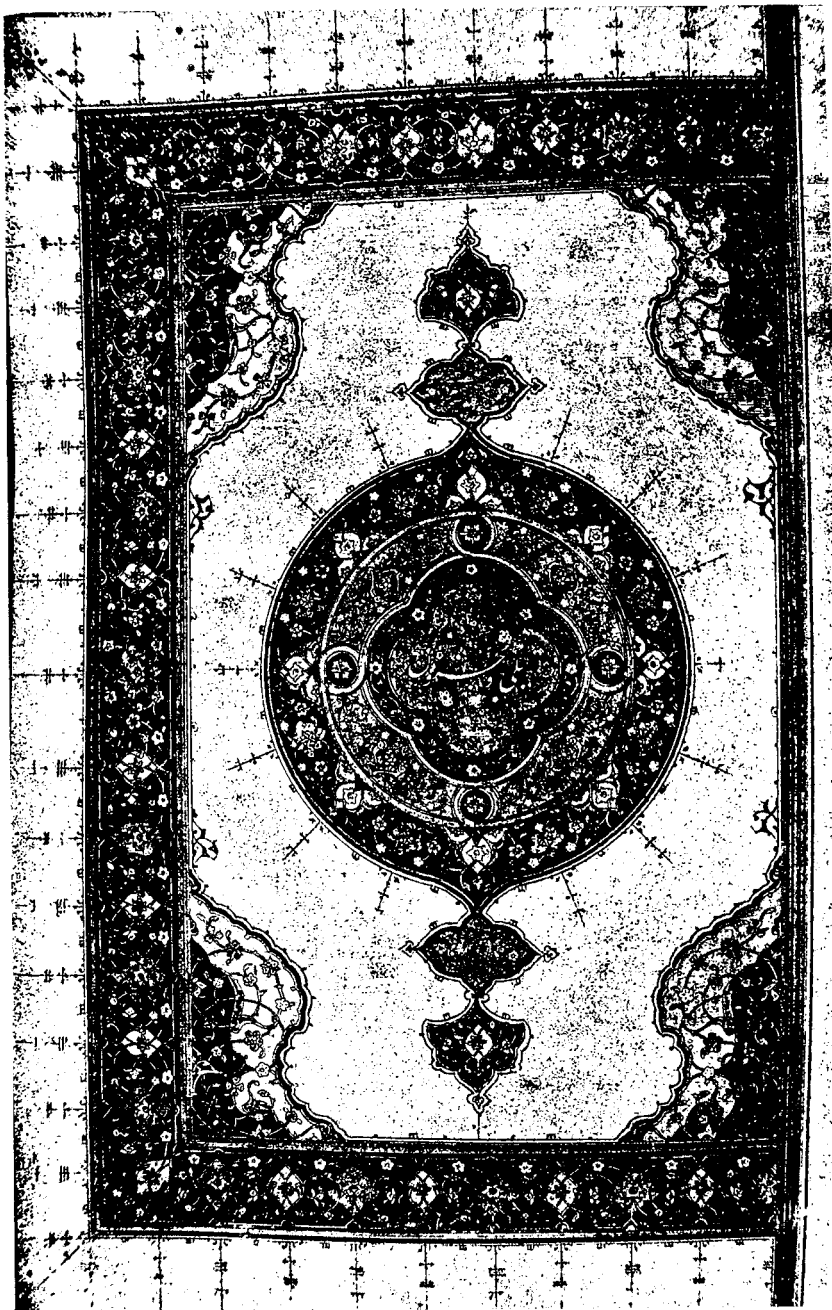
Лек манга оллида ажзу ниёз,
Борча улусдин берибон имтиёз.

Меҳрдин офок аро гар нурдур,
Зарра анинг меҳрида машҳурдур...

Ўтти чу алқисса бир ой, икки ой,
Бир кун ўлуб, бахту хирад раҳнамоӣ.

Хидматин эттимки, таманно эди,
Илгида кўрдум неча ажзо эди.

Қулгу била қилди ишорат манга,
«Тухфа» била берди башорат манга.

Қим «Олибон боштин аёғиға бок,
Қил назар авроқиға боштин-оёқ».

Олиға жон нақдини сочтим равон,
Олдимү ұптум, дағи очтим равон.

Боштин-аёқ гавҳари шаҳвор эди,
Қайси гуҳар, «Тухфатул-аҳрор» эди.

Форсий ўлди чу аларға адо,
Туркий ила қилсам ани ибтидо.

Форсий эл топти чу хурсандлик,
Турк дағи топса барумандлик.

Менки талаб йўлида кўйдум кадам,
Бордур умидимки, чу тутсам калам.

Йўлдаса, бу йўлда Низомий йўлум,
Қўлдаса, Хусрав била Жомий кўлум.

«ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН»ДА ЖОМИЙ ЗИКРИ:

Сўз гулшанининг шугуфта варди,
Илм оятининг варақнаварди.

Қадриға ул авж узра поя,
Қим меҳр тутуб тагида соя..

Сочиб лақаби жаҳон аро нур,
Зоти била нурун ало нур.

Абдурахмондин оти номий,
Лекин топиб иштиҳор Жомий.

Эй, илм юзига машғалафруз,
Файз ойинасига сайкаландуз.

Хомангдин дурри маъни окиб,
Сўз силкига нутқунг они токиб.

Ҳам назминг насрдек келиб хўб,
Ҳам насринг назмдек дилошуб...

Чун «Силсила» айладинг хувайдо,
Юз ақлни қилдинг анда шайдо.

Чун «Тухфа»ни эл балоси эттинг,
Жон тухфаларин фидоси эттинг.

Чун «Субҳа»ни килкинг этти тавзих,
Солдинг малак ичра зикри тасбиҳ.

Чун қилдинг «Аҳсан ул-қисас» фан,
Ул қисса улусқа бўлди аҳсан.

«Девон»ники айладинг муҳайё,
Сочти бошиға гуҳар сурайё.

«ФАРҲОД ВА ШИРИН» ДА ЖОМИЙ ЗИКРИ:

Ики пил ўлса Хусрав ё Низомий,
Эрур юз пил чоғлиғ пил Жомий.

Ўзин худ бир жаҳони бегарон бил,
Камолотин ўзидек бир жаҳон бил.

Жаҳон ичра жаҳонким топти макнат,
Солиб икки жаҳон аҳлиға хайрат.

Бошиким тарк тожидин баруманд,
Бўлуб тожиға гардун тугма монанд.

Ўзи дарё, сўзи дурдек муҳайё,
Яна маънидин ул дур ичра дарё.

Қалам баҳри кафида турфа ишдур,
Магар дарё аро бутган камишдур.

Ажаб эрмас камиш бўлмоғи шакаррез,
Ва лекин бу камиш бўлмиш гуҳаррез.

Учидин ҳам гуҳар оламға сочиб,
Ичиндан ҳам шакар дўкони очиб.

Саросар гўйиё ул най гуҳардур,
Ғалат қилдим, лаболаб найшакардур.

Оғизлар ичра лаззат шаккаридин,
Қулоғлар ичра зийнат гавҳаридин.

Ало, токим гуҳар сероб бўлғай,
Шакарнинг шираси жуллоб бўлғай.

Навойким, муриду бандасидур,
Иродат йўлида афгандасидур.

НАВОИЙНИНГ «САБЪАИ САЙЕР»ИДА ЖОМИЙ ЗИКРИ:

Фазл конию илм дарёси,
Баҳру кон сиррининг шинососи.

Илми дарёсиға хубоб сипеҳр,
Йўқки, ул баҳр ичинда гавҳармеҳр.

Қашфи ҳикмат иши камохи анга,
Ҳам тобию ҳам илоҳи анга.

Худ риёзида фикри гардунрав,
Айриб чарх мазраин жав-жав.

Арабиятда дарс онинг вирди,
Ибни Ҳожиб камина шогирди.

Ибни Ҳожиб демайки Жоруллох,
Онча тафсир ишинда йўк огоҳ.

Ғазалиёти ўт жаҳонға солиб,
Шуъласи юз шарора жонға солиб.

Ўзга ҳар фандаким расойил анга,
Борча ҳақ васлиға васойил анга.

Ғар борин бир-бир айласам тафсил,
Зоҳир айлар калом аро татвил.

Ғар тугансун дағи кутуб оти,
Андин ортуқ анинг камолоти.

Ки, агар мунча юз калом ўлғай,
Васфи зоти анинг тамон ўлғай?

Поясин ҳар киши деса афлок,
Бўлғай афлокни демак ҳушок.

Ройи покин демакки, меҳри мунир,
Демак ўлғай куёшни қурси қур.

Илмин онинг тенгизга қилса хитоб,
Мутлак ўлғай демак тенгизни сароб.

Не камолот аро ниҳоят анга,
Не маротибда ҳадду ғоят анга.

То камол аҳлидин мақол ўлғай,
Одами зийнати камол ўлғай.

Ҳам малак дона чини домн анинг.
Ҳам хирад журъа хўри жоми анинг.

Баҳравар ондин одам авлоди,
Олам аҳлиға зилли иршоди.

Майи ҳуш аҳли жонфизои ҳам,
Жомидин баҳравор Навоии ҳам.

«САДДИ ИСКАНДАРИЙ»ДА ЖОМИЙ
ЗИҚРИ:

Билик авжининг меҳри тобони ул,
Қаю меҳр, сўз жисмининг жони ул.

Чу суръат аро ўт сочиб хомаси.
Яна гарм ўлуб нукта ҳангомаси.

Ҳамул ўтғаким, назм шамъин тутуб,
Маоний шабистонини ёрутуб.

Чу табъидин оқиб маоний суйи,
Келиб чашмаи зиндағони суйи.

Ҳамул чашмадин чун су бермак тузуб,
Суханварлик ўлган танин тиргузуб.

Чу истаб тараб табъи озодаси,
Қуюб назм жомиға сўз бодаси.

Қаю назм, балким жаҳон офати,
Жаҳон офати йўқки, жон офати.

Эшитмаклиги завқнок айлабон,
Вало дарки маъни ҳалок айлабон..

Ғазал дарду сўзини ваҳ-ваҳ не дей,
Деса маснавий аллаҳ-аллаҳ не дей!

Қаю кимсақим аҳли идрокдур,
Анга жон фидо қилса не бокдур,

Агар нуктаи жонфизоси анинг,
Бу навъ ўлса юз жон фидоси анинг.

Ҳадисини эл жониға воя қил,
Ҳамул воядин жонға сармоя қил.

Бу сармоядин бизга коме етур,
Лаболаб майи васли Жомий етур.

Ки Жомийға ўзни қилиб журъатқаш,
Сўз айлай адо, масту девонаваш.

ایستادک عاشق شکیبایک پسرال اشاق و اسباب

ای پرن عشق کیمیا سحر است ای دل تاج پادشاه

پرن عشق امین ایلاب امتحان رود قیفا سیر

رخبر است سار کا گو شکویم ایستاد و اما دوتاب

عالم بجز و باری اول پر استیکر کیک لا دوتاب

ای گو گو دل کر شیخ عشق کنغ غلیه ی قیفا سیر

«МАЖОЛИС УН-НАФОИС»ДАН

Ул жумладин... хазрати махдумий шайх ул-исломий мавлоно Нуриддин Абдурахмон Жомий... дурурким, то жахон бўлғай аларнинг ёрук хотирларининг натоижи жахон ахлидин кам бўлмасун ва то сипеҳр эврулғай, аларнинг очуқ кўнгуллари фавонди даврон халойикидин ўку-сулмасин. Чун бу мухтасарда мазкур бўлғон жамоатнинг раъс ва раиси ул зоти нафис ва бу рисолада мастур бўлғон гурухнинг муктадоси ва пешвоси ул гавҳари яктодур, муборак исмлари бу аврокда бўлурдин гузир ва ёзилмаса дилпазир эрмас эрди, журъат бўлди. Чун алар латоифи назми андин кўпракдурким, хожат бўлғайким, баъзи битилғай ё элга маълум бўлсин деб, бирори сабт этилғайким, кутубларнинг отин битилса, бу аврокдин ошар ва мусаннафотлари дурлари зикрин қилилса гардун баҳри андин тошар, ложарам чун бу маъни билилур ва дуо била хатм қилилур.

Рубой:

Ё раб, бу маоний дуррининг уммони,
Бу донишу фазл гавхарининг кони.
Қим айладинг они олам аҳли жони,
Олам элига бу жонни тут арзоний.

«НАСОИМ УЛ-МУҲАББАТ»ДАН

«Аммо баъд, мундок арз килур жаҳл водийсининг марҳала паймойи Алишер ал-мулаккаб бин — Навоий... ким, секкиз юз сексан бирда бу бибизоати адимул — иститоат хазрати устодий ва саййидий ва санадий ва махдумий ва шайхул-исломий мавлоно нурул-миллат ваддин Абдурахмон Жомий... хизматларида «Нафахот ул-унс мин ҳазарот ил-қудс» («Пок зотлардан ёқимли хуш-бўйликлар») китоби жамъи ва тартибининг боиси бўлдум».

* * *

ШУ КИТОБДА ЖОМИЙ ЗИКРИ:

«Шайхул-ислом мавлоно Нуриддин Абдурахмон Жомий... Алар васфида хома тили лол ва тил хомаси шикаста мақолдур. Йиллар тақрир қилса ва қарнлар тахрир суръати бирла битилса, улча ҳаққи бор, васфларининг адо топмоғи мутаассирдур, таърифларининг баёнға келмоғи мутааззир.»

«Назм ва наср таълифларидин элликка яқин борқим, замон аҳли андин бахраманддурлар.»

«Сексан бир ёшқа еттилар ва секкиз юз тўқсон секкизда жумъа кечаси Хирот шаҳрида хиёбон бошида ўз манзилларида тенгри раҳматиға восил бўлдилар.»

«АРБАИН»ДАН

Ул сафо аҳли пок фар жомии,
Пок фар жому пок фар Жомий.
Ул фано сори дастгир манга,
Муршиду устоду пир манга.
Ки тутубдур жаҳонни таснифи,
Назм девону наср таълифи.

ЖОМИЙ ВАФОТИ ТАЪРИХИ

Ҳақиқат конин инжуси, маърифат баҳрининг дурри,
Ки ҳаққа восил ўлди ул дили бемосивоҳ бирла.
Илоҳий сир учун қошиф эди, ушбу сабабдан ҳам,
Вафотин таърихидур «Қашфи асрори илоҳ» бирла.

ЖОМИЙ ВАФОТИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЕЗИЛГАН МАРСИЯ

Чархнинг анжуманин ҳар дам жафоси ўзгадур,
Юлдузининг ҳар бирин доғи балоси ўзгадур.

بلندترین دوزخ است که در آنجا است
انی تا این ایش سن ای ی چهار

Тун ила кундузки, кўку корадур анга либос,
Тун азоси ўзгаю кундуз азоси ўзгадур.

Балки йўклик даштининг ҳар лаҳзаси ўзга азо,
Ҳар нафасда шум ажал гарди фаноси ўзгадур.

Даҳр бир мотамзору гўё унинг ҳар ёнидан,
Дуди охи ўзгаю оҳ ила воси ўзгадур.

Оҳи у кўнгилда ҳар дам тийралик пайдо қилур,
Войининг жонга ғаму қайғу жафоси ўзгадур.

Мотам урмоқдин бу боғнинг ҳар гули садпорадур,
Ҳар бирининг кул бўлиб ёнган кабоси ўзгадур.

Сувлари захру хавосин ҳидлари бадбўй ажаб,
Ушбу жойнинг ҳар нафасда ҳар вабоси ўзгадур.

Аҳли диллар покиза гулшан сари майл этдилар,
Чунки у гулшанни сув бирла хавоси ўзгадур.

Яхшилар наздида бу дори фано чин жой эмас,
Яхшиларга чин ватан — дори бақоси ўзгадур.

Шул сабаб жоми азал масти майи орифи Жом,
Айлади дори фанодин чин ватан сори хиром!

* * *

Ҳамма фан ичра, э дўстлар, нодири олам қани?
Одамизот ичида ул афзали одам қани?

Бир кўриш орзусида барча халойиқ ўлдилар,
Барчанинг дориси ул Хизри Масиходам қани?

Юз захм топди дили аҳбоб фурқат тифидин,
Хулки хуш бирла кўнгиллар заҳмига марҳам қани?

Юзини қора қилиб хома, кўнгилга урди чок,
Ки: «Мани хоҷам ҳама олим учун аълам қани?!»

Ҳужра холию паришондир китоблар сафҳаси,
Ҳужра сохиби, китоблар нозири ҳамдам қани?

Бу саройда ғамзада худкушилардин ўзга йўқ,
Дилга таскинлар берувчи ҳамдаму маҳрам қани?

Бир Хуросон ичида хуррам киши йўқдур дема,
Ер юзининг устида борму бирор хуррам, қани?

Хонақохи зухд ичинда на фақат мотам эрур,
Чун хароботи фанода, айт-чи, бемотам қани?

Эйки ўтказмокка аҳд қилган умр фоний ила,
Бу фано дайрида аҳди бокию маҳкам қани?

Ғам ила оташ кўнгилга солди ҳар бир ишқибоз,
Ғам ўти бирла ўзини ёқди ҳар бир жонгудоз!

* * *

Эйки пеш тутган сафарни бундаин дуру дароз,
Ҳеч киши мундай сафардин қайтмади оламға боз.

На қалам учи ила роҳи сеҳрни боғладинг,
Балки тил банди ила олдинг жаҳондин эъ(и)жоз.

Покиза нафсингни энди кимсадин бўлмас топиб,
Чунки ваҳйига набидин сўнгра йўқдур мум(и)тоз.

Шоҳни ҳижрон оташи жонига солди сўзлар,
Бандани кўнглида доғингдин эрур юзлаб гудоз.

Хоҳи шоҳу хоҳи банда, то киёмат кунгача,
Кимки бўлсун мотамингдин навҳалар айлар оғоз.

Гар васл пардасила тутсанг юзингни сен ниҳон,
Барибир жилва қилур иззат санга нозу ниёз.

Нурли руҳингдин мададлар айлагил ҳар дамда сен,
Чунки ҳижрондин харобдур қанчалаб аҳли ниёз.

Эй рафиқлар, оқибатда коримиз шундай эрур,
Оқибат фикрини қилса бошидин бўлғай на соз.

Юз аср афсун ила қолса жаҳонда ҳар киши,
Охири олиб кетур они бу чарх найранг(и)боз.

Шоҳи маънига агар суврат бўлса шундайин,
То киёмат шоҳ бўлсун суврату маъни, Омин!

* * *

Эй илоҳий зот ҳаримига яқиндур жо(й)ларинг,
Жаннати фирдавсга не бўлсун сенинг парволаринг.

Ер юзидин чун кадам қўйгач малак дунёсиға,
Тушди мулки малакут ичра сенинг ғавғоларинг.

Дил ила муштокдурлар қудсий ҳарам тўтилари,
Унс боғин булбули жони ила шайдоларинг.

Бу казо кимёгари берди фалакка бир қуёш
Бу қуёшнинг боиси равшан сенинг сиймоларинг.

Чарх уруб тўккиз фалак келди сани атрофинга,
Гўйе ҳар биттасин бошидадур савдоларинг.

Олами арвоҳга ғавғо тушди чун ёзсин дея,
Жону дил бирла сени ҳикматли жонафзоларинг.

Руҳи актоблар етиб келди сени кутмок учун,
Жони автодлар йиқилди, бўлди хоки по(й)ларинг.

Қўлма-қўл етқиздилар қўлинг тутуб бир ергаким,
Ушбу ғам манзилида ҳам эрди бу дилхоҳларинг.

Сен асл мақсад сари етдинг, вале колмоқдадур,
То қиёмат бу жаҳонда оҳу вовайлоларинг.

Ғам билан фуркатда колди, оҳ, дили ғамзадалар,
Тирадур гўшаи мотамкадаи мотамзадалар.

و بس در عمارت
 گلستان
 با زدی مطرب
 یار و مای کامل
 یوق لنگا تا شیری

تا که صد نیک میں ایشیک یو چون عجب دو رنگ م
 اولیا کیشی تا قاجار امیک نه ای سلطان حسین
 ایک ایر دم جبک اونی کلید سی پر که ای کم
 ل ترانعو دور طلب تا قصه دم فی نوح ای
 ی نو ای سی عیسی دیک فغان دل کل او چون

«ХАМСАТУЛ-МУТАХАЙЙИРИН»ДАН

Навий Жомий хакида дейди:

«Бу навъ соҳибдавлати бузургвор ва бу янглиғ соҳиб-камоли нубувваткирдор бу хоксори паришонрӯзгорни азим илтифотлари била сарбаланд ва ғариб навозишлар била аржуманд қилиб, абнойи жинсим аро сарафроз, балки жинси башардин мумтоз қилур эрдилар».

«Аларнинг камолоти овозасин эшитиб, йироқ йўллар катъ қилиб, муборак суҳбатлариға мушарраф бўлурға келганлар аларни асҳоб орасида ғояти бетаайюнликдин мутлақо танимаслар эдиким, ўлтурурқўпарда ва айтмоқ ва эшитмоқ ва емоқ ва қиймоқда ўзлари била сойир мулозимлари орасида тафовут йўқ эрди».

Навийнинг Жомийга мактуби:

«Бу рукъани бу фақир марвдин арзадошт» қилиб эрдиким, ихтисор жиҳатидин анда битилган рубойи била ихтисор қилилур.

Рубойи:

То дур фитода сарам аз хоки дарат,
Хар рӯз диҳам ба номае дарди сарат,
Бехуд гардам чу нома ояд зи барат,
Ман беҳабар аз нома, чи донам хабарат.

(Эшигин тупроғидан бошим узоқлашгандан буён,
Хар куни бир хат билан бошингни оғритаман.
Сен томондан хат келганда, хат ичидан беҳабар,
Сенинг тўғрингда не хабар бўларкин,
деб беҳуд бўламан.)

Алар бу рукъани битиб эрдиларким:

З-он дам, ки фитод иттифоки сафарат,
То буй кунам гахе ба хотир гузарат,
Гар мурғ парад ба сӯи ту ё бод вазад,
Хоҳам ки диҳам ба номае дарди сарат.

(Сафарга жўнашинг тўғри келгандан буён,
Хотирдан ўтганинда у ёк-бу ёкни хидлайман.
Сен томонга куш учса ёки шамол эсса,
•Бирор хат билан бош оғриғи қилмоқ истайман.)

**Навоий Жомийга йўллаган бир мактубида шундай
ёзади:**

Умедам он ки аз иршоди Махдум,
Ба рӯи нома гардад ҳар чи марқум.
Зи амраш чун қалам сар барнатобам,
Ба тавфики вуқуаш баҳра ёбам.

(Умидим шуки, Махдум иршоди билан,
Мактуб юзасида ҳар бир нарсa ёзилса,
Буйруғидан худди қаламдай бош тортмай,
Юзага келиш муваффақиятидан баҳра олай.)

* * *

**Навоий Устод Ҳасан нойининг вафоти муносабати
билан, Жалолиддин Румий маснавийсига тазмин қилиб,
қуйидаги тазминни Жомийга юборди:**

Шарҳи хажри шоҳи устодон Ҳасан,
«Бишнава аз най чун ҳикоят мекунад».
Банди бандиӯ чудо гашта зи ҳам,
«Аз жудоихо шикоят мекунад».

(Устодлар шоҳи Ҳасандан жудолик шарҳини,
Қандай ҳикоя қилишни найдан эшит.
Унинг бўғим-бўғими бир-бирдан ажралиб,
Жудоликдан шикоят қилади).

Жомий қуйидаги тазмин билан жавоб беради:

Шуд нан хома диламро таржумон,
«Бишнава аз най чун ҳикоят мекунад».
Бо забони тезу чашми ашкрес,
«Аз жудоиҳо шикоят мекунад».

(Қалам найи дилим таржимони бўлди,
Қандай ҳикоя қилишни найдан эшит.
Ўткир тил ва ёш тўқувчи кўз билан,
Жудоликдан шикоят қилади).

* * *

Навий Жомийга мактуб йўллаб, қуйидаги шеърни битади:

Наи килкат шакари маъниро,
Карда чун найшакар аз чавф бурун.
Хати ўро хати мушкинсурад,
Дар тахи хат рухи зебо мазмун.
Балки ҳар донае аз нуктаи ў,
Тожи маъниро дури макнун.

(Қаламнинг найи маъни шакарини,
Найшакардай ичидан чиқарган,
Унинг хатини мушкин рангли чизикқа айлантирган,
Хат тагида зебо қизлар мазмунини дарж этган.
Балки, унинг нуктасидан ҳар бир дона,
Маъни тожи учун қимматли бир инжу бўлган.)

Жомийнинг жавоби:

Наи килки ту тифли маъниро,
Ба наботи ҳусн бипарварда,
Ғурраи субхро зи турраи шом,
Рашки руҳсори навхатон карда.
Қисса кўтах шаби дарози маро,
Пора-пора ба рўз оварда.

ولد می خالی سینه هر مادر دو پا
سایه ماساقی دین اتان باقیانی
باشین نیک چامان او چون زین رخ
ایر کی شمع ولدی چوب باشینی

اوست سحر ایلی جان بایر
تو تپستی سپاسی پر سید جان بانی
من لیس کجا ون ایندن حکمی شیخ
اگر روی جی استمد اولدای شینی

(Қаламнинг найи маъни ёш боласини,
Хусн наботи билан парвариш қилган.
Тонг бошини тун кокили билан,
Навкиронлар чехрасининг рашкини келтирадиган
килган

Сўзнинг кискаси, менинг узун тунимни,
Парча-парча қилиб кундузга айлантирган).

(Дажла дарёси кирғоғида ёрдан узок, диёрдан жудо
ликда, шафакранг кўз ёшидан кўксимда кон дажласи
бор).

Борур кишидин ул ғазалға татаббуъ қилиб нома йибо-
риб эрдим. Матлаи будурким:

Шоми ҳичрон к-ў ба Мағриб шуд ниҳон хуршедвор,
Ё рабаш, субҳи висол аз чониби Машрик барор.
(Айрилиқ шоми (туни) куёшдан ғарб томонга яширинди,
Ёраб, етишув тонгини шарк томондан чиқар).

* * *

Навоий ёзади:

«Алар Макка сафаридин келганда подшоҳ Балхда
эрдилар ва фақир бир қосидни аларни кўруб, саломат-
лиғ хабарларини келтурсун деб шаҳрға йибордим. Таҳният
омиз руқъа ҳам битиб эрдим. Анда бу рубоий мастур
эрдиким, рубоий:

Инсоф бидех, эй фалаки минофом,
То з-ин ду кадом хубтар кард хиром:
Хуринеди чаҳонтоби ту аз матлаи субҳ?
Ё моҳи чаҳонгарди ман аз чониби Шом?

(Эй зангори фалак, инсоф билан айт,
Бу иккисидан қай бири яхшироқ юриш қилди!
Тонг отишдан чиққан жаҳонни ёритувчи куёшингми,
Ёки Шом томондан кўринган жаҳонгашта ойимми?)

Алар бу руқъанинг муқобаласида бағоят рангин руқъа битиб йибордиларким, **рубойи**:

Бо килки ту гуфт нома, к-эй гоҳи хиром,
Сад тухфаи хуш ба Рум овард зи Шом.
Гар пой ту дар миён набошад — нарасад,
Маҳжуронро аз жониби дўст паём.
(Сенинг каламингга қараб хат айтди: ўз юришингда,
Шомдан Румгача юзлаб яхши совғалар элтирдинг.
Агар ўртада сенинг оёғинг бўлмаса,
Айрилиқда қолганларга дўстнинг саломи етишмасди).

* * *

Фақир Астробод йўлида Тахти Сулаймон даҳанасидан алар хизматиға бу рубойини битиб эрдимким, рубойи:

Эй бод, дилам бишуд дигар жониби ёр,
Жон ҳам бибару ба пой ў соз нисор,
В-он гах кадре зи хоки пояш бардор,
Баҳри ивази жони мани дилшуда ор.

(Эй шамол, дилим яна ёр томон йўналди,
Жонни ҳам олиб бориб, оёғиға улоқтир.
У пайтда оёғи ости тупроғидин бир оз олиб,
Жоним эвази учун мен берилганга келтир).

Алар жавобида бу рубойини битиб эрдиларким, рубойи:

Эй бод, чу омадий зи сарманзили ёр,
Омад ба дилам з-омаданаи сабру қарор,
Н-омад ба қарор аз ин кадар жон зинҳор,
Ўро бибару ба он ки донй бисупор.

(Эй шамол, сен ёр манзилдан келдинг,
Келишингдан кўнглимга сабру қарор етди.
Бу кадар билан жонга қарор келмади, зинҳор,
Энди сен уни олиб бориб, ўзинг билганга топшир).

* * *

Навой Жомий билан учрашолмай қолганда, Жомий куйидаги рубойни Навойга юборади.

Рубой:

Бинмуд абре зи жониби дашту бирафт,
Аз ташналабон зи дур бигзашту бирафт,
Баргашт умеди мо жигарсўхтагон,
Норехта нам зи рох баргашту бирафт.

(Дашт томондан булут кўринди-ю, кетди,
Ташналаблардан узокдан ўтди-ю, кетди.
Биз жигарсўхталар умиди кесилиб,
Нам тўкмай йўлдан қайтди-ю, кетди).

Навой унга шундай жавоб ёзади.

Рубой:

Дил чун алами давлати васлат афрошт,
Жон низ хаёли худ бад-он азм гузошт,
Хар як бад-ин мурод наздик расид,
Гардун ба муроди номуродон нагзошт.

(Кўнгил васлинг давлати туғини кўтарганда,
Жон ҳам шу йўналишга ўз хаёлини йўллади.
Хар қайсиси шу муродга якин етганда,
Фалак номуродларни муродга етказмади).

* * *

Навой Жомийнинг йўлланмаси билан ўз ғазалларини тўртга бўлиб, уларни ҳар хил ном билан атайди. Бу ҳақда «Хамсатул-мутахаййирин»да шундай ёзади:

«Алар (яъни Жомий М. Ҳ.) амрининг итоати, чун
вожиб эрдифакир доғи аввалги девонғаким, туфулиятда
рангин назмнинг ғаробати бор «Ғаройиб ус-сиғар» от
қўйдум. Ва иккинчи девонким, шабоб айёмидаким, мао-
ний нодиралари назм силкига кирибтур «Наводир уш-
шабоб» лақаб бердим. Учинчи девонким, умр авоситида
вокеъ бўлгон бадеъ нўкотдир «Бадойиъ ул-васат»қа
мавсум бўлди. Ва тўртунчи девонким, шайхухат синни-
даги фойдалардур. «Фавойид ул кибар»ға иттисом топти».

* * *

Навоийнинг Жомийга юборган мактубидаги рубойиси:

То кай чу сабо ҳар тарафам жилвағари,
Хоҳам суи сарви худ кунам пайсипари,
Фарьёдкунону хок бар сар фиғанон,
Гўям, ки халосам кун аз ин дарбадари.

(Қачонгача елдай ҳар томондан жилва килай,
Хоҳлайманки, ўз сарвим томон елиб югурай.
Фарёд қилиб, бошимга тупрок сочиб,
Айтаманки, кутқар бу дарбадарликдан).

Жомийнинг жавоби:

Аз дидаи жон агар ба жонон нигарй,
Аз тафрикаи жаҳон кучо ғусса хурй,
Ин тафрика ҳаргиз чу нагардад сипарй,
Бо тафрика жамъ бош, то баҳра барй.

(Жон кўзи билан агар жононга боксанг,
Жаҳон бевошлигидан қачон ғусса чекардинг?
Бу бевошлик ҳеч қачон охирига етмайди,
Бевошлик орқали йиғноқ бўл, токи баҳра олгай-
сан).

دوم ہلاکین ستارام کم کو بی ا
ن میں دیک کس ہر اولہ انیک صدہ
مرض و ملیش نکا ریم فاق تو کار کر یا کون دوم

یہ بیس اول اور دہ چن
یہا سون آنز لہ یار ب نوج
ای نو اینی دی آو ر میں تو کتی فانیہ

Навоий ёзади:

«Алар макка сафариға борғонда Бағдоддан бағоят рангин нома битиб эрдилар. Ул нома аввалида бир ғазал битиб эрдилар. Матлаи будурким:

Бар канори Дажла дур аз ёру маҳтур аз диёр,
Дорам аз ашки шафакгун Дачлаи хун бар канор.

НАВОЙ

АЗ «ҲАЙРАТУЛ-АБРОР»

Дар васфу таърифи ошоми софи чоми сафо мавло-
но Абдурахмони Чомӣ, ки дар васф намегунҷад ва ба
таъриф рост намеояд....

Синааш, ҳаққо, ба дурр ганчинае,
Бар маонӣ қалби ӯ ойнае.
Ҳафт чархи олишон ӯро маҳал,
Мушкили ҳафт осмонро карда ҳал.
Кохи ҳарфаш ончунон ҳам сарбаланд,
Аз кучо гардун биандозад каманд!
Назми ӯ бигрифт ақолими ҷаҳон,
Насри ӯ тасхир бинмуд мулки қон.
Файзи ӯ шоҳу гадоро мунташир,
Ҳар гадову шаҳ зи хизмат муфтахир.

Лек дорам пеши ӯ ачзу ниёз,
Ҳаст аз мардум фузунтар имтиёз.
Меҳри ӯ офоқро гар нур шуд,
Зарра аз ин меҳри ӯ машҳур шуд.

Рафт, алҳақ, маҳ пай моҳе зи ҳад,
Гашт рӯзе раҳнамо бахту хирад.
Хизмати ӯро таманно доштам,
Чашм гӯё бо ҳар аҷзо доштам.
Бо лаби хандон ишорат кард ӯ,
Тӯҳфае доду башорат кард ӯ.
Чашм ёбу нек бингар сар ба сар,
Сар ба сар ҳар сафҳаи онро нигар.
Бӯса кардам, во намудам тӯҳфаро,
Нақди қонро рехтам дар он саро.
Сар ба сар он гавҳари шаҳвор буд,
Гавҳаре чӣ, «Тӯҳфат ул-аҳрор» буд.
Ёфт он бо форсӣ чун интиҳо,
Қардам онро ман ба туркӣ ибтидо.
Форс чун он тӯҳфаро хушнуд гирифт,
Турк аз он баҳраҳо бар худ гирифт.

Чун ниҳодам бар раҳи матлаб қадам,
Дорам уммеде агар гирам қалам,
Кошкӣ бошад Низомӣ раҳбалад,
Даррасад аз Хисраву Ҷомӣ мадад.

АЗ «ФАРҲОД ВА ШИРИН»

Ду пил бошад агар Хисрав, Низомӣ,
Бувад сад пил, бал аз он беш Ҷомӣ.
Худашро як ҷаҳони бекарон дон,
Чу худ рушду камолаш як ҷаҳон дон.
Ҷаҳоне, ки ҷаҳонеро тавон аст,
Таҳайюровари ҳар ду ҷаҳон аст.
Зи тоҷи тарк баски ӯ барӯманд,
Бувад гардун ба тоҷаш тугмамонанд.
Чу дарёест ӯ, сухан-дурри муҳайё,
Даруни дурр маъни боз дарёё.
Кафашро баҳри хома турфа корест,
Магар наӣ дар мнени рӯдборест.
Шигифте ку, шакар мерезад аз наӣ,
Вале з-ин наӣ гуҳар резад паёнаӣ.
Зи нӯгаш бар ҷаҳон пошад гуҳарро,
Замир-бикшода дӯкони шакарро.
Саропо гӯнӣ найро гуҳар бин,
Ғалат кардам, лаболаб найшакар бин.
Даҳонро лаззате аз шаққари он,
Ду гӯш ораста аз гавҳари он.
Ало, то ки гуҳар сероб гардад,
Шакарро шира чун қуллоб гардад,
Навой, ки муриду бандан ӯст,
Ба роҳи сикд як афгандаи ӯст.

АЗ «ЛАЙЛӢ ВА МАЧНУН»

Дар боғи сухан шукуфтаварде,
Дар ояти фан варақнаварде,
Қадраш, ки ба арш суда поя,

بناگه در آن اوقات در دور | سعادتی بود که گزشت دور

Афканда ба рӯи меҳр соя.
Уро лақабе чу мавҷаи нур,
Бо нури вучуд кунад ҷаҳон пур.
Номист ба номи Абдурахмон,
Овоза вале ба Чомиаш дон.
Аз ту раҳи илм машъале ёфт,
Оинаи файз сайқале ёфт.
Резӣ зи қалам маонӣ чун дурр,
З-он силки сухан кунад тафоҳур.
Назми ту чу насри ту бувад хуб,
Насри ту чу назми ту дилошуб.

Навоӣ дар васфи асарҳои Чомӣ фармуда:

Чун «Силсила» шуд зи ту ҳувайдо,
Сад ақлу хирад намудӣ шайдо.
Чун «Тӯҳфа» бикард сеҳру афсун,
Чон дод ба «Тӯҳфа» тӯҳфа афзун.
Чун килки ту кард «Субҳа» тавзеҳ,
Пардохт малак ба зикри тасбеҳ.
Қардӣ ту чун «Аҳсан ул-қисас» фан,
Дарьёфт миёни мардум аҳсан.
«Девон»-и ту чун бишуд муҳайё,
Ғарқид ба гавҳари сурайё.

АЗ «САБЪАИ САИЕР»

Дар васфи Чомӣ:

Кони фазлу рӯди донишро нишон,
Рӯду конро сар ба сар асрордон.
Чун сипеҳре рӯди илмашро ҳубоб,
На, ба қаъри баҳр гавҳар меҳртоб.
Кашфи ҳикматро камоҳияш шумор,
Ҳам табиӣ, ҳам илоҳияш шумор.
Дар раёзӣ фикри ӯ гардунрав аст,
Мазраи чарх аз дами он ҷав-ҷав аст.
Дарси аъробии ӯ вирди забон,
Ибни Ҳочибро ба ӯ шогирд дон.
Ибни Ҳочибаш мағӯ, Ҷоруллаҳ аст,
Аз ҳама асрори тафсир оғаҳ аст.
Бо ғазал рӯи ҷаҳонро сӯхтаст,
Бо шарори шӯъла ҷонро сӯхтаст.

Чун ба ҳар як фан варо ақли расост,
 Васли ҳақро восиле гўям равост.
 Гар яко-як пеш орам тафсиле,
 Зоҳир ояд дар каломат татвиле.
 Гар ба номаш ҳар қутуб охир шавад,
 Рушди ӯ з-он бештар зоҳир шавад.
 Сарф сози боз гар садҳо калом,
 Васфи зоташ аз кучо гардад тамом?!
 Пояш хонӣ агар афлокро,
 Пас қиёс овардай хошокро.
 Илми ӯ бар баҳр бинмояд хитоб,
 Баҳро набвад тафовут аз сароб.
 Бар камолоташ ниҳоят нест, нест,
 Бар мақомаш ҳадду ғоят нест, нест.
 То мақоле аз камоли одамист,
 Чуз камоле одамиро ҳусн нест.
 Ҳам малакро донаеву дом дон,
 Ҳам хирадро чуръахӯри чом дон.
 Баҳравар аз он вилоди одам аст,
 Зилли иршоди тамоми олам аст.
 Баҳра ҳам аҳли ҳушу чоме барад,
 Ҳам Навоӣ баҳра аз Чомӣ барад.

АЗ «САДДИ ИСКАНДАРИ»

Авчи донишро чу меҳри нурфишон,
 Меҳр не, қисми суҳанро мисли қон.
 Чун биронад шўълаафзо хомаро,
 Нукта тафсонад зи нав ҳангомаро.
 Шамъи назм орад ба он оташ агар,
 Шомӣ маъниро бисозад шўълавар.
 Табъи ӯ лабреси оби маъниҳо,
 Маъниҳо, к-аз чашмаи оби бақо.
 Гар расад як қатраи он, дафъатан,
 Қон дамад бар қисми бечони суҳан.
 Табъи рангинаш ба шавқе дошт азм
 Бодан ноби суҳан дар қоми назм.
 Назм не, балки чаҳонро офате,
 Не, чаҳон чӣ, балки қонро офате.
 Бишнавӣ, аз дил зудояд занги ғам,
 Нуктаҳояш мекушад дарду алам.
 Дарду ҳарфаш дар ғазал ваҳ-ваҳ қавӣ,

Аллаҳ-аллаҳ гар бигўяд маснавӣ.
Пеши ў ҳар соҳиби идроки пок,
Чони поки худ фидо созад, чи бок.
Нуктаеро, ки физояд чони кас,
Чон фидо гардад агар, набвад абас.
Он ҳадис бар чони мардум воя кун,
Вояро бар чони чон сармоя кун.
Чун аз он сармоя коме мерасад,
Бодае аз васли Чомӣ мерасад.
Хешро бар Чомӣ созад чуръакаш,
Ҳарф ронад сархушу девонаваш.

Тарҷуман Чонибек ҚУВНОҚ

ТАЪРИХИ ВАФОТИ ЧОМӢ

Гавҳари кони ҳақиқат, дурри баҳри маърифат,
К-ў ба ҳақ восил шуду дар дил набудаи мосиваҳ.
Кошифи сирри илоҳӣ буд бешак з-он сабаб,
Гашт таърихи вафоташ: «Кашфи асрори илаҳ».

МАРСИЯ БА ВАФОТИ ЧОМӢ

Ҳар дам аз анҷумани чарх чафои дигар аст,
Ҳар як аз анҷуми ў доғи балои дигар аст.

Рӯзу шабро, ки кабудасту сinya чома дар ў,
Шаб азои дигару рӯз азои дигар аст.

Балки ҳар лаҳза азоест, ки аз дашти адам,
Ҳар дам аз хайли аҷал гарди фанои дигар аст.

Ҳаст мотамкадае даҳр, ки аз ҳар тарафаш,
Дуди оҳи дигару нолаву вои дигар аст.

Оҳи ў ҳаст ба дил тирагӣ афзоянда,
Вои ў низ ба чон яъсфизои дигар аст.

Гули ин боғ, ки садпора зи мотамзадагист,
Хар яке сӯхтаи чомакабои дигар аст.

Оби ў заҳру ҳавояш мутааффин, чи аҷаб,
Ки дар ин марҳала ҳар лаҳза вабон дигар аст.

Аҳли дил майл сӯи гулшани қудс оварданд,
Ҳаст аз он рӯ, ки дар ў обу ҳавон дигар аст.

Назди арбоби яқин дори фано ҷое нест,
Ватани аслин ин тоифа ҷои дигар аст.

3-ин сабаб масти ман ҷоми азал орифи Ҷом,
Сархуш аз дори фано сӯи ватан кард хиром.

* * *

Дӯстон, дар ҳама фан нодираи олам ку?
Афзалу афсаҳи ажноси бани одам ку?

Дар биёбони таманнош халоиқ мурданд,
Ба давон ҳама он Хизри Масиҳодам ку?

Дили аҳбоб шуд аз теги фироқаш сад захм,
Он ки будӣ ҳамаро хулқи хушаш марҳам ку?

Хома рӯ карда сияҳ, синаи худро зада чок,
Ки худованди ман он бар уламо аълам ку?

Ҳучра холию парешон шуда авроқи кутуб,
Соҳиби ҳучра кучо, нозири онҳо ҳам ку?

Дар Хуросон натавон гуфт, ки кас хуррам нест,
Кас ки дар рӯи замин ёфт шавад хуррам ку?

На ки дар хонақаҳи зуҳд фитод ин мотам,
Дар хароботи фано низ ба ҷӯз мотам ку?

Эйки будан ба фано аҳд кунӣ боқин умр,
Андар-ин дайри фано аҳди бақо маҳкам ку?

Ишқбозон зи ғам оташ ба дил афрӯхтанд,
Ҷонгудозон ҳам аз ин оташи ғам сӯхтанд.

* * *

Эй, ки пеш гирифтӣ сафари дуру дароз,
Ки бад-ин навъ сафар ҳар ки бишуд н-омад боз.

На ки нӯги қалам боз бибасти раҳи сеҳр,
Балки аз банди забон бурдӣ аз офоқ эъжоз.

Нафси қудсият аз кас натавон ёфт дигар,
Ваҳиро баъда наби 3-он ки нашуд кас мумтоз.

Шохро монд ба чон з-оташи ҳичрони ту сӯз,
Бандаро дар дили садпора зи доғи ту гудоз.

На шаҳу банда, ки то рӯзи қиёмат дар даҳр,
Ҳар ки бошад бувад аз мотами ту навхатироз.

Гарчи рӯ дар тугуқи васл наҳуфтӣ, ки шавӣ,
То абад чилвақунон дар ҳарамии иззату ноз.

Мадад аз руҳи пуранвори худат низ расон,
Ки харобанд зи ҳаҷри ту баче аҳли ниёз.

Эй рафиқон, ҳамаро оқибати кор ин аст,
Фикри анҷом касе беҳ, ки қунад аз оғоз.

Ҳар ки сад қарн бимонад ба чаҳон ҳам ба фусун,
Бирабояд зи чаҳонаш фалаки шӯъбадабоз.

Шоҳи маъниро гар сурат афтод чунин,
Бод то ҳашр шаҳ сурату маъний, омин!

* * *

Эй ҳарими ҳарамии қурби илоҳӣ чоят,
Тарафи чаннати фирдавс кучо парвоят.

Чу шудӣ аз ҳарамии мулк ба сайри малакут,
Буд дар анҷумани хайли малак ғавғоят.

Тӯтиёни ҳарамии қудс ба дил муштоқат,
Булбулони чамани унс ба чон шайдоят.

Кимёкори казо меҳри дигар дод тулӯъ,
Чархро аз асари равшании симоят.

Нух фалак чарҳзанон омада бар атрофат,
Буда гӯё ба сари ҳар як аз он савдоят.

Шӯр дар олами арвоҳ бияфтод, аз он,
Ки ниюшанд ба чон нуктаи руҳафзоят.

Руҳи ақтоб расиданд ба истиқболат,
Чони автод фитоданд ба хоки поят.

Даст бар даст рабуданд туро то чое,
Ки дар ин ғамкада ҳам хостӣ онро роят.

Ту шудӣ восили мақсуди ҳақиқию бимонд
То қиёмат ба чаҳон шевану вовайлоят.

Дар фироқи ту ғамин монд дили ғамзадагон,
Тира 3-ин гӯшаи мотамкада мотамзадагон.

ЗИКРИ ҚОМӢ ДАР «МАҚОЛИСУН-НАФОИС»

«Аз он чумла... ҳазрати маҳдум шайх-ул-ислом мавлоно Нуриддин Абдураҳмони Қомӣ... ҳастанд, ки то чаҳон боқист хотираи мунаввари эшон аз аҳли чаҳон коста нахоҳад шуд ва то сипеҳри гарданда боқист, дили равшани эшон аз фавоиди халоиқи даврон бардошта нахоҳад шуд. Чун дар ин мухтасар раъс ва раиси чамоат он зоти нафис ва муқтадо ва пешвои гурӯҳе, ки дар ин рисола мастур шуд, он гавҳари яктост, ки исми муборакашон дар ин авроқ гузир ва агар зикр намегашт, дилпазир намебуд, чуръат шуд. Чун назми латоифи эшон аз ин зиёда аст, барои ба мардум маълум кардан ҳочат ба сабти онҳо нест, агар номи кутубашон иншо гардад, аз ин авроқ меафзояд ва агар зикри дурҳои мусаннафоташон ба қалам ояд, баҳри гардун аз он медамад, лоҷарам чун ин маъниро доништа ва бо дуо хатм карда.

Рубой:

Ё раб, ҳама дурри маъниро уммоне,
Бар гавҳари фазлу илму дониш коне.
Бар аҳли чаҳон чу кардӣ онро чоне,
Ин чон ба чаҳониён бикун арзонӣ».

ЗИҚРИ ЧОМӢ ДАР АСАРИ «НАСОИМ-УЛ-МУҲАББАТ»-И НАВОӢ

«Аммо баъд марҳалапаймои водии ҷаҳл Алишер ал-муқаллаб бинн Навоӣ чунин иброз медорад, ки дар хизмати ҳазрати устод ва саид ва санад ва маҳдум ва шайх-ул-исломи мавлоно нур-ул-миллат ва дин Абдураҳмони Чомӣ ин бебизоати адим-ул-иститоат дар ҳашсаду ҳаштоду як боиси ҷамъу тартиби китоби «Нафаҳот-ул-унс мин ҳазарот ил-қудс» гардидам».

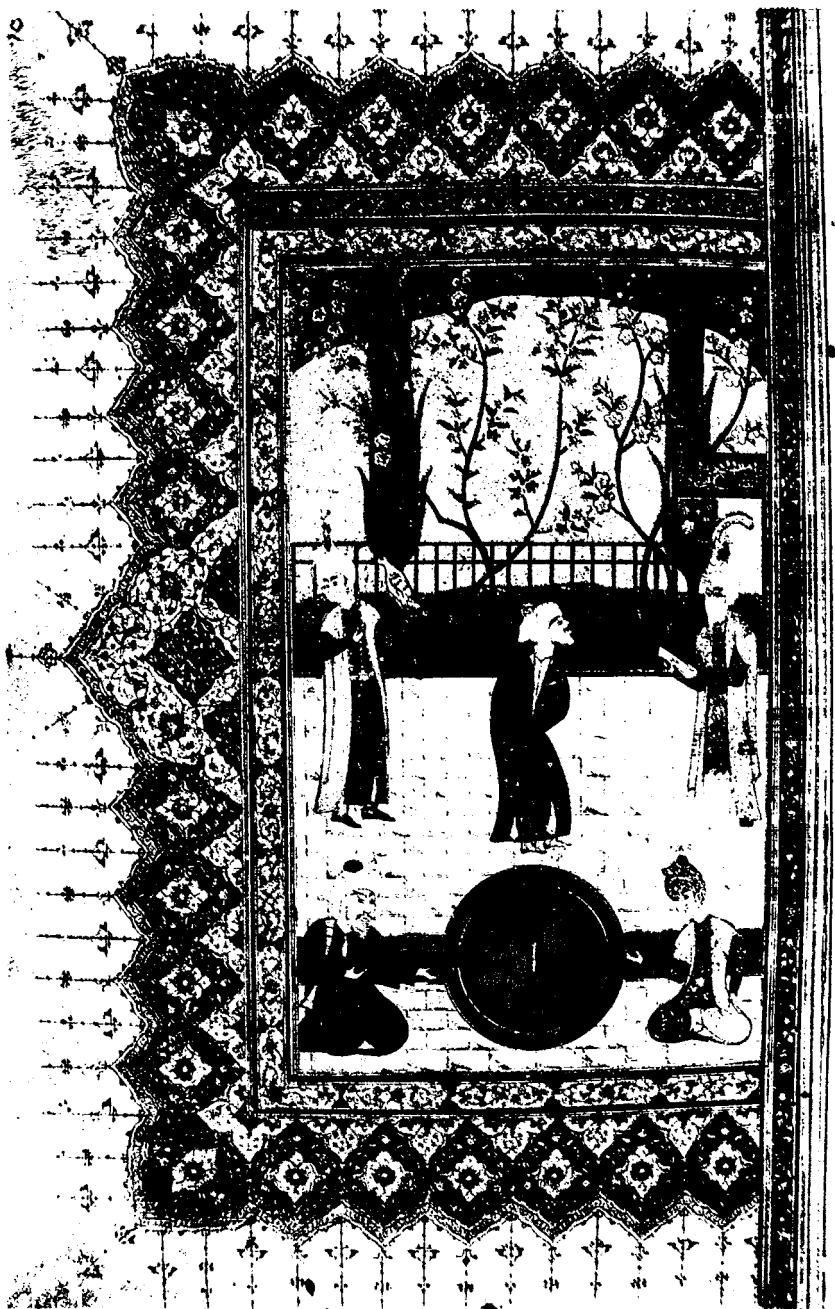
«Шайх-ул-ислом мавлоно Нуриддин Абдураҳмони Чомӣ... Дар васфи эшон забони хома лол ва хомаи забон шикастамақол аст. Агар солиён тақрир кунад ва қарнҳо бошитоб таҳрир, сазои ин бошанд, авсофи эшон мута-ассир ба фарҷом расад, баёни таърифашон мутааззир гардад».

«Аз таълифоти назму наср ба панҷоҳ мерасад, ки аҳли замон аз он баҳраманд аст».

«Ба синни ҳаштоду як расиданд ва шаби ҷумъаи ҳаштсаду наваду ҳашт дар шаҳри Ҳирот дар сари хиё-бон дар манзили худ ба раҳмати офаридгор восил гаштанд».

ВАСФИ ЧОМӢ ДАР «МУҲОКИМАТ-УЛ-ЛУҒАТАЙН»-И НАВОӢ

«...Дар ҷамъи каломи форсӣ аз сухани эшон сухане болотар нест, аксаран кутуб ва расоил ва ғазалиёт ва қасоид, ки гавҳарҳои маониро ба силки назм мекаши-данд ва аз ниҳонхонаи замир ба тамошогоҳи анҷуман ҷилва меоданд, мусаввадан онро қаблан ба ин фақир аз рӯи илтифот ва эътиқод пешкаш мекарданд. «Ин авроқро бигир ва саропо назар андоз, ба хотират ҳар сухани гуфтани пайдо шавад, бигӯй» мегуфтанд, ҳар ишорате, ки аз ман мазкур ба зоҳир мақбул буд. Ин даъворо далел он аст, ки он ҳазрат дар беш аз даҳ кутуб ва расоил номи ин фақирро мазкур кардаанд. Ва бештар ба таъ ва идрок ва муносиби он нисбатҳо дода, мастур кардаанд...».

3

**ВАСФИ ҚОМЙ ДАР
«МАҲБУБ-УЛ-ҚУЛУБ»-И НАВОЙ**

«...Аммо дар ҳар боби назм беназир буданд, чунки дар маҳорати шеърғўй ба таъриф намегунчиданд, лекин дар ҳар услуби шеър қаҳонгир буданд. Ва дар назм бо ҳар шеър оташи ишқ ба олам меафканданд. Бо ҳар байти шеър олами дилу аҳли ҷонро месўхтанд».

ЗИҚРИ ҚОМЙ ДАР «АРБАИН»

Бар сафокешҳо покфарчоме,
Покфар чому покфар Қомй.
Дар сари ҳар фано дастгир моро,
Қиблаву устоду пир моро.
Ки қаҳонро гирифта таснифаш,
Назмдевону насртаълифаш.

ОБ АБДУРАХМАНЕ ДЖАМИ

Он клады перлов истины открыл,
В зеркале сердца тайну отразил.

С семи небес совлек он тьму завес,
Разбил шатер поверх семи небес.

Как небо несказанное, высок
Его словоукрашенный чертог.

Стихом он все иклимы покорил,
А прозой новый мир сердцам открыл.

Им пленены дервиши и цари,
Ему верны дервиши и цари.

Но преданности в круге бытия
Столь твердой нет, как преданность моя!

Хоть солнцем вся земля озарена,
В нем и пылинка малая видна.

И дни прошли после беседы с ним,
И счастье стало вожаком моим.

Вновь навестил я пира моего
И вижу рукопись в руках его.

Он оказал мне честь, велел мне сесть,
Дал мне свой «Дар», как радостную весть.

Сказал: «Возьми, за трудность не сочти,
Сначала до конца мой труд прочти!»

А я — я душу сам ему принес,
Взял в руки «Дар», не отирая слез.

«Дар чистых сердцем» тут же прочитал,
Как будто чистых жемчуг подбирал.

Решил: писали на фарси они,
А ты на тюркском языке начни!

Хоть на фарси их подвиг был велик,
Но пусть и тюркский славится язык.

Пусть первым двум хвалой века гремят,
Но тюрки и меня благословят.

Когда я к цели бодро устремлюсь,
Когда с надеждой за калам возьмусь,

Я верю — мне поможет Низами,
Меня Хосров поддержит и Джами.

О ДЖАМИ

Хосров и Низами — слоны, но нам
Предстал Джами, подобный ста слонам.

Вино любви он пьет — и меж людьми
Прославился, как Зиндепиль, Джами.

Вином единства также опьянен
И прозван Зиндепиль — Хазратом он.

Он чашу неба выпил бы до дна,
Будь чашею познания она.

Его остатков гуща так сладка!
Мы эту гущу будем пить века.

Плоть в духе утопив, Джами велик,—
Скажи, что он великий материк.

Нет,— целый мир! Но как вообразить,
Что точка может мир в себе носить?

Он макрокосмос, а не миром стал!
Для двух миров Джами кумиром стал.

В убогий плащ дервиша он одет,
Но богача такого в мире нет.

Бушующее море мысли в нем.
А жемчуга ты и не числи в нем!

Жемчужин столько, сколько скажет слов.
В каком же море столь богат улов?

Дивись его словам, его делам:
Смотри — возник из пенных волн калам!

Тростник морской! Тут чудо не одно:
Что сахар в тростнике — немудрено.

Но чтоб ронял жемчужины тростник,
Таких чудес один Джами достиг!..

Я, Навои, навек слуга Джами.
Дай сахар мне, дай жемчуга Джами:

Те сахаром уста я услащу,
Тот жемчуг в самом сердце помещу.

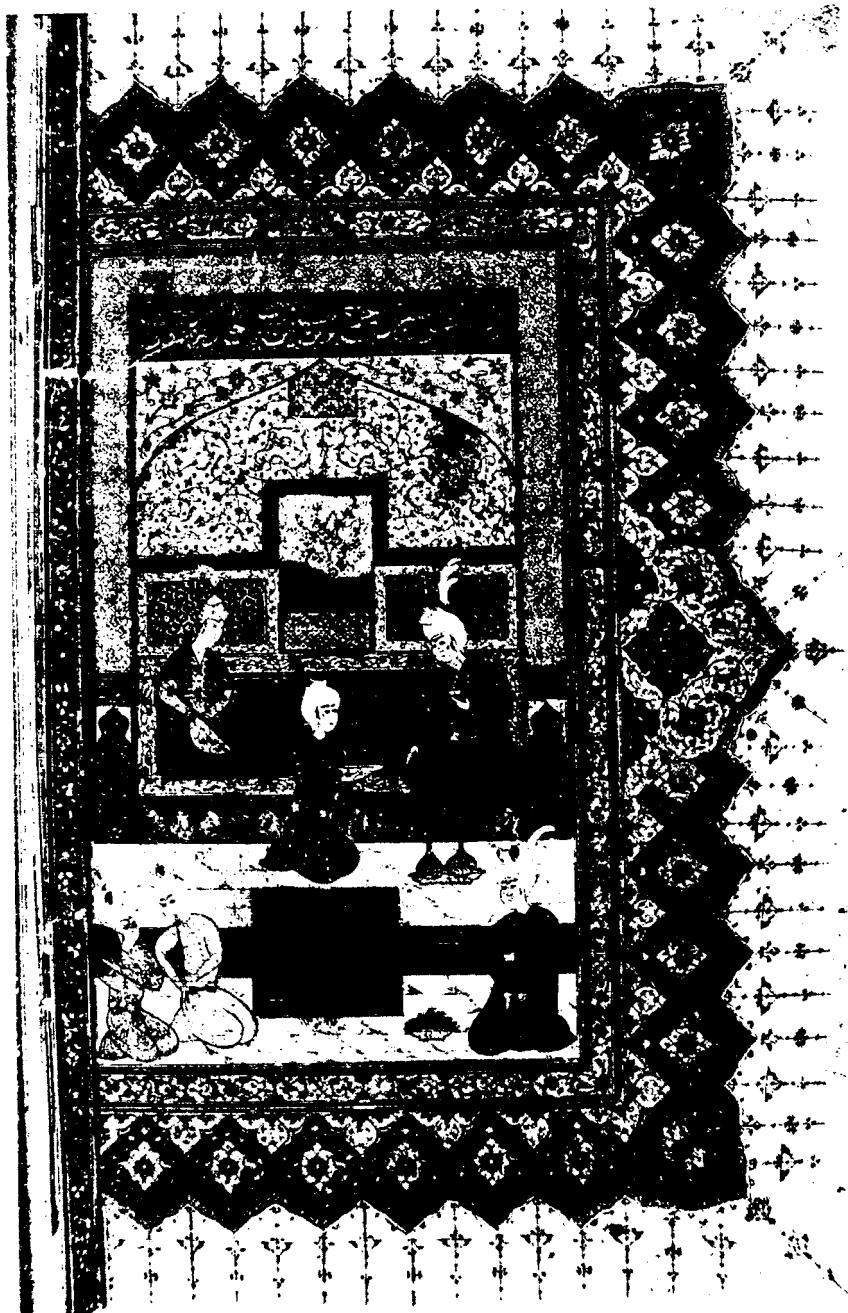
* * *

В эдеме слов раскрывшийся бутон,
Науки неизведанный закон.

Тот, чье прозвание было Нураддин,
Свет благочестья воплощал один.

Абдурахманом в мире наречен,
Но людям как Джами известен он.

О ты, кто маяком науки стал,
Зерцала благородства шлифовал,

Калам твой рассыпает жемчуга,
На нить их нижет мудрая строка.

Пером рожден тот своенравный ряд,
Где перлы мыслей жемчугом горят.

Ты в «Силсила» вложил весь блеск ума,
И эта сила всех свела с ума.

• «Тухфу» ты создал, души одаря,
О сокровенном людям говоря.

Когда каламом начертал «Сибху»,
То гурий рая приобщил к стиху.

Когда ты завершил «Ахсан-ул-кисас»,
Его прославил всенародный глас.

«Диван» составил — духа торжество,
Созвездий жемчуга вплетя в него.

ДАТА КОНЧИНЫ ДЖАМИ

Самоцвет россыпи истины, жемчужина моря познания,
Который достиг истины, и не было у него в сердце
кроме нее,
Раскрыл божественные тайны, и, несомненно, поэтому,
Стали датой кончины его (слова): раскрытие божьих тайн.

ТУЗУВЧИДАН

Буюк мутафаккир олим ва шоир Абдурахмон Жомий ва серкирра истеъдод соҳиби Алишер Навоийнинг дўстлиги асрлардан буён куйлаб келинмоқда. Бу ҳақда ўзбек олимлари ва тожик биродарларимиз кўплаб мақолалар ёзишган. Йирик шарқшунос олим Е. Э. Бертельснинг «Джами и Навон» асари ва Порсо Шамсиевнинг «Навоий ва Жомий» номли китоби ана шу дўстликни васф этишга бағишланган.

Қўлингиздаги уч тилли буклет эса биринчи марта бунёд этилмоқда. Уни бунёд этиш учун юқоридаги олимлар асаридан фойдаланилди. Биринчи марта Жомийнинг Навоийга юборган мактубларининг русча ва ўзбекча таржимаси олим А. Ўринбоев томонидан амалга оширилди. Шоир Ж. Қувнок эса Навоийнинг Жомий ҳақидаги шеърларини тожик тилига таржима қилди. Шарқшунос М. Хасаний Жомий хатларидаги шеърларни ҳамда Навоийнинг Жомий вафоти муносабати билан ёзган форсий марсияларини ўзбекчага таржима қилди. Русча таржималар эса Навоийнинг рус тилидаги «Хамса»сидан олинди.

Юқорида айтганимиздек, мазкур буклет биринчи марта барпо қилинмоқда. Унда баъзи камчиликлар бўлиши турган гап. Китобхонлар ўз мулоҳазаларини бизга ёзиб юборсалар буклетнинг янада мукамал бўлишига ёрдам беради, деган умиддамиз.

А. Шаропов,

МАЗКУР КИТОБЧА БУЮК
ТОЖИК ШОИРИ АБДУРАҲМОН
ЖОМИЙНИНГ 575 ЙИЛЛИГИГА
ҲАМДА ТОЖИК ВА ЎЗБЕК
ХАЛҚЛАРИНИНГ АСРИЙ
ДЎСТЛИГИГА БАҒИШЛАНАДИ.

**КИТОБЧАИ МАЗКУР БА
575 СОЛАГИИ ШОИРИ
БУЗУРГИ ХАЛҚИ ТОЧИК
АБДУРАҲМОНИ ЧОМЙ,
ИНЧУНИН БА ДЎСТИИ
АЗАЛИИ ХАЛҚҲОИ ТОЧИК
ВА ЎЗБЕК БАҲШИДА
МЕШАВАД.**

НАСТОЯЩИЙ БУКЛЕТ
ПОСВЯЩАЕТСЯ 575- ЛЕТИЮ
ВЕЛИКОГО ТАДЖИКСКОГО
ПОЭТА АБДУРАҲМАНА ДЖАМИ,
МНОГОВЕКОВОЙ ДРУЖБЕ
ТАДЖИКСКИХ И УЗБЕКСКИХ
НАРОДОВ.

МУНДАРИЖА

Ибратли дўстлик саҳифаларидан.....	3
Жомий Навоий ҳақида.....	12
Навоий Жомий ҳақида.....	62

МУНДАРИҶА

Аз саҳифаҳои дўстии ибратбахш.....	5
Ҷомӣ дар васфи Навоӣ.....	12
Навоӣ дар бораи Ҷомӣ.....	89

СОДЕРЖАНИЕ

Страницы великой дружбы.....	7
Джами о Навои.....	44
Навои о Джами.....	103

Литературно-художественное издание

Сборник

ДЖАМИ И НАВОИ

Составитель *М. Хасинов*

Художник *В. Шумилов*

Ташкент, издательство литературы и искусства
им. Г. Гуляма

На узбекском, таджикском и русском языках

Адабий-бадний нашр

Тўплам

ЖОМИЙ ВА НАВОИЙ

Тўпловчи *М. Хасаний (Хасинов)*

Мухаррир *А. Шаронов*

Рассом *В. Шумилов*

Расмлар муҳаррири *В. Немировский*

Техник муҳаррири *Н. Сейдуалиева*

Корректёр *С. Тоҳирова*

ИБ № 4598

Босмахонага берилди 16.08.89. Босишга рухсат этилди 30.11.89. Формати 60×84¹/16. Офсет қоғози № 1. Офсет босма. Адабий гарнитураси. Шартли босма л. 6,51. Шартли кр.-оттиск 26,5 Нашр л. 4,47. Тиражи 10000. Заказ 1273. Баҳоси 65 т. Шартнома 126—89.

Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош қорхонаси. Тошкент — 700129. Навоий кўчаси, 30.

Жомий ва Навоий: Тўплам (Тўпловчи М. Ҳасанов).— Т.: Адабиёт ва санъат нашр., 1989. 112 б.

Тит. в. ва текст ўзб., тож. ва рус. тилларида.

Шаркнинг улкан мутафаккир шоирлари — Абдурахмон Жомий (1414—1492) ва Алишер Навоий (1441—1501) ларнинг ижодий мулоқотлари, дўстона муносабатлари тарихий сабоқлар каби ибратомуздир. Мазкур китобчага икки буюк шоирнинг бир-бирлари хусусида битган шеърий сатрлари ҳамда мактубларидан намуналар киритилди.

Мулоқотҳои эҷодӣ, муносибатҳои дўстонаи шоирони мутафаккири бузурги Шарк — Абдурахмони Чомӣ (1414—1492) ва Алишери Навоӣ (1441—1501) мисли сабақҳои таърихи ибратомузанд.

Ба китобчаи мазкур наъмунаи ашъор ва мукотибаҳои ин ду шоири бузург дохил карда шуданд.

Творческие и дружественные отношения великих мыслителей Востока Абдурахмана Джамии (1414—1492) и Алишера Навои (1441—1501), как уроки истории, очень поучительны.

В данную книгу включены образцы стихотворных посвящений и писем двух великих поэтов друг о друге.

Джами и Навои: Сборник.

ББК 83. 3Тож+83.3Уз1<С6